

21. Yüzyılın Meta Savaşları: Medya Gösterileri, Soykırım, Toplumsal Kayıtsızlık ve Direniş*

Meta Wars of the 21st Century: Media Spectacles, Genocide, Public Indifference and Resistance

John KEANE**
Özümsu ALAGÖZ (Çev.)***

Öz

John Keane bu halka açık konferansında, savaş meselelerinde artık büyüklerimizin bilmediği tuhaf bir dünyada yaşadığımızı öne sürüyor. 20. yüzyılın Soğuk Savaş'ından ve yakın zamanda konuşulan 2. Soğuk Savaş'tan son derecede farklı bir dünyadayız. Tahrip edici *meta savaşlar* çağındayız. Günümüzde dijital iletişim teknolojileri, yalnızca Hellfire hassas güdümlü havadan yere füzeler ve düşman uydularının kontrolünü ele geçirebilen karmaşık siber silahlar gibi savaş yöntemlerini ve silahlarını ürkütücü bir şekilde geliştirmekle kalmıyor; aynı zamanda, paradoksal bir şekilde, savaşın medyadaki temsilini de biçimlendiriyor. Hükümetlerin, askeri halkla ilişkiler propagandacılarının, son dakika habercilerinin, askerlerin ve vatandaşların oluşturduğu bu değişen medya temsilleri, savaşları adeta bir "oyun" gibi sunarak, savaşın dehşetini estetize etmekte ve milyonlarca insanı, kan, zulüm ve soykırım boyutundaki yıkımlardan arındırılmış gibi görünen bu savaşlara karşı kayıtsızlığa itmektir. Özellikle Atlantik bölgesinin eski demokrasilerinde bu yeni meta savaşları, toplumsal kayıtsızlık, duygusal kopukluk ve kendi meşguliyetleriyle boğulmuş insanların umursamazlık hislerini beslemektedir. Ancak bu toplumsal kayıtsızlığın karşısında meta savaşlar çağına özgü bir karşı çıkış da mevcuttur. Bu karşı çıkış, isyancı gazetecilerin bu savaşların korkunç gerçeklerini dijital olarak açığa çıkardığı, onların ahlaki ve pratik gerekliliklerini sorguladığı ve dünyanın her yerindeki sivillere meta savaşlara maruz kalmak zorunda olmadıklarını, hatta bir gün savaşın her türünün ortadan kaldırılmasının zorunlu olacağı bir zamanın geleceğini öğrettiği yeni medya platformlarının doğuşudur. Prof. Keane'in bu dersini Özümsu Alagöz'ün çevirisiyle Türk iletişim akademisinin ilgisine sunmaktan memnuniyet duyarız.

Anahtar Kelimeler: Direniş, Medya, Meta, Savaş Gazeteciliği, Soykırım.

* Orijinal başlığı "Meta Wars of the 21st Century: Media Spectacles, Genocide, Public Indifference and Resistance" olan bu metin, Prof. John Keane tarafından 7 Ekim 2024 tarihinde Doha Lisansüstü Çalışmalar Enstitüsü'nde verilen açılış dersinin Türkçe çevirisidir.

** Prof., Sidney Üniversitesi, Sanat ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Sidney, Avustralya, E-posta: john.keane@sydney.edu.au

*** Doktorant, Marmara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Reklamcılık ve Tanıtım Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye, E-posta: ozumalagoz@gmail.com, ORCID: 0009-0007-9066-1759

How to cite this article/Atf için (APA 7): Keane, J. (2024). 21. yüzyılın meta savaşları: Medya gösterileri, soykırım, toplumsal kayıtsızlık ve direniş (Ö. Alagöz, Çev.). *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi*, 46, 144-168. <https://doi.org/10.17829/turcom.1607543>

Makale Geçmişi / Article History

Gönderim / Received: 15.11.2024

Kabul / Accepted: 17.12.2024

Abstract

John Keane's public lecture proposes that in matters of war we are now living in a strange world unknown to our grandparents and great grandparents, a world immeasurably different than both the Cold War of the 20th century and recent talk of "Cold War II". We have entered the age of destructive *meta wars*. Digital communications technologies are nowadays enabling not only frightening transformations of the modes and weapons of warfare – Hellfire precision-guided, air-to-ground missiles and sophisticated cyber weapons capable of jamming and seizing control of enemy satellites – but also, paradoxically, media representations of war by governments, military PR propagandists, breaking news journalists, soldiers and citizens that "gamify" war, beautify its horrors, and lullaby millions of people into indifference towards wars that are seemingly emptied of blood, cruelty, and genocidal destruction. Especially in the old democracies of the Atlantic region, the new meta wars generate public indifference, feelings of emotional disconnection and the cold unconcern of people busily preoccupied with their own cluttered lives. But this public indifference is vulnerable to a counter-trend unique to the age of meta wars: the birth of new media platforms whose rebel journalists digitally expose the terrible realities of these wars, cast doubts on their moral and practical necessity, and teach civilians everywhere that they have the right not to suffer meta wars, even that there's a time coming when war in every form will have to be abolished. We are pleased to present Professor Keane's lecture to the Turkish communication academy, translated by Özümsu Alagöz.

Keywords: Genocide, Media, Meta, Resistance, War Journalism.

"Tarihsel kargaşa zamanlarında, tekil olaylar bazen bir paradigma statüsü kazanır. Tarihin bir parçası olmaktan vazgeçmeden, aynı zamanda diğer olayları ve hatta tüm tarihsel süreci anlamak için bir model olarak işlev görmeye başlarlar. Bu olaylar, şimdiki zamanın ufkunu belirleyen imkan koşullarını açığa çıkarır ve sonrasında geçmiş anlamak ve açıklamak için bir araç haline gelirler."

Pawel Mościcki (2024)

Hanımfendiler ve Beyfendiler, Meslektaşlarım ve Dostlarım;

Bugün ülkeniz, bölgeniz ve dünyanın geri kalanı için potansiyel olarak felaket sonuçlar doğurabilecek korkunç bir savaşın patlak vermesinin birinci yıl dönümü. Bu yüzden, sizlere savaşların çoğaldığı ve ürpertici savaş senaryolarının söz konusu olduğu bir çağda yaşadığımızı söylediğimde muhtemelen pek de şaşırılmayacaksınız. Aynı şekilde, farklı coğrafyalardan milyonlarca insanın dünyamızın kaosa, hukuksuzluğa ve şiddet dolu bir düzensizliğe sürüklendiğini hissettiği, mevcut eğilimler devam ederse kötü sonuçlanacak büyük bir savaşın kaçınılmaz olduğu yönündeki fikri de tanıdık gelecektir. Bu bağlamda insanların karamsar ve temkinli tavırları anlaşılabilir.

Küresel askeri harcamalar neredeyse on yıldır artıyor ve 2023'te 2443 milyar dolara ulaşarak gerçek anlamda %6,8 oranında bir artış gösterdi. Bu, 2009'dan bu yana kaydedilen en keskin artıştı (SIPRI, 2024). Zihinsel karmaşasında kaybolmuş bir Amerikan başkanı, Yemen'in bombalanmasına, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana en büyük ABD deniz muharebesine, doğu Suriye'nin işgaline ve Irak'taki savaş operasyonlarına Kongre onayı olmaksızın izin veriyor; ardından, "Amerika Birleşik Devletleri'nin dünyanın hiçbir yerinde savaşta olmadığını" iddia ediyor (The White House, 2024). Bu başkan, barışın gerçekleşmesini neredeyse imkânsız hale getiren silahlarla savaş makinesini beslerken aynı anda İsrail için ateşkes çağrısında bulunmaktadır. Başka bir cephedeysen, Rusya'ya

karşı kazanılamaz bir savaşı finanse ettiği, ülkesinin sınırları içindeki insanlara karşı kullanılmak üzere uzun menzilli silahların kullanımına onay verdiği ve anlamsız ölümleri ve çevresel yıkımı durduracak müzakereleri kabul etmediği görülmektedir.

Bu arada yükselen sular, mahsul kıtlıkları, kurak topraklar ve sert hava olayları nedeniyle yerlerinden edilen insanların kitlesel göçleri sonucunda küresel ısınmanın silahlı çatışmaları tetikleyeceğine dair korkular artmaktadır. Gezegenimizdeki en kötü yerinden edilme krizi, dış güçlerin desteklediği ölümcül bir iç savaşın 11 milyondan fazla insanın hayatını altüst ettiği ve nüfusun yarısını açlığa sürüklediği Sudan'da zaten halihazırda yaşanıyor. Planlanan soykırımlar da var. Filistinlilerin tarif edilemeyecek kadar acımasız savaş suçlarına maruz kaldığı Gazze ve Batı Şeria ile 500.000'den fazla insanın öldüğü ve nüfusun yarısının zorla yerlerinden edildiği Suriye bunlardan ikisi. Myanmar'daysa, 2021 darbesinin ardından, kötü niyetli bir askeri hükümet, ICJ'nin (Uluslararası Adalet Divanı) geçici tedbir kararını açıkça hiçe sayarak, çoğunluğu Müslüman olan 600.000 Rohingyalının köylerini bombalayıp yağmalamıştır. Ayrıca, gece baskınları, iletişim kesintileri, toplu tutuklamalar, cinsel şiddet, işkence, cinayet; yiyecek, su, barınak, temizlik ve tıbbi bakıma erişimi kısıtlama, erkeklerin ve erkek çocuklarının Myanmar ordusu ve müttefikleri için ön cephede Arakan ordusuna karşı savaşmak için zorla askere alma gibi yöntemlerle halkı terörize etmiştir (Brouk, 2024).

Bu eğilimlerin ne kadar tehlikeli olduğunu ve karanlık bir dönemden geçtiğimizi anlamak için derin bir düşünmeye gerek yok. Eski atasözlerinin, deyimlerin ve klişelerin bloglarda, köşe yazılarında ve uzmanların paylaşımlarında geri döndüğünü görüyoruz. Savaş, çağımızın söylemidir diyebiliriz. Barışın da savaşın da bir zamanı vardır derler. Gerçek, savaşın ilk kurbanıdır. Savaş, ölümün şölenidir. Egemenlik savunulmalıdır. Savaş cehennemdir. Güç ve aldatmaca, savaşta iki temel erdemdir (Hobbes, 1651, ss. 60-63). Savaş, devlet yöneticisinin oyunudur. Savaş, eldivenlerini çıkarmış kapitalizmdir. Büyük bir ülkenin küçük bir savaşı olamaz. Bir savaşı başlatmak, onu bitirmekten daha kolaydır. Bir savaşı sona erdirmenin en hızlı yolu onu kaybetmektir (Orwell, 1946).

Bu sıkça alıntılanan, rutin vecizelerin talihsiz ve istemsiz bir etkisi, savaşı “normalleştirmeleridir”. Bunlar, savaşı insan varoluşunun kalıcı bir özelliği gibi gösterirler. İnsanların doğası gereği savaş halinde yaşayan varlıklar olduğunu, küçük gezegenimizde insanların çubuk ve taşlardan, tüfek ve misket tabancalarına, bombalardan, roketlere ve insansız hava araçlarına kadar her türlü aracı kullanarak karşılıklı vahşeti ve kendi türünün planlı imhasını organize eden tek tür olduğunu ima ederler. Ya da Platon'un özlü sözleriyle ifade edecek olursak, yalnızca ölümler savaşa tanıklık etmezler diyebiliriz. Bu vecizelerin sorunu, sahte bir zamansızlık taşımalarıdır. Metafiziksel bir nitelikleri vardır. İnsanlar ne söylerse söylesin ya da hayal ederse etsin, savaşın doğayla ilgili olduğunu (*natura naturans*) varsayar ya da ima ederler. Çünkü “insan”, “savaşan, duygusal, tutkulu, mantıksız hayvandır” (Angell, 1925, s. 7) ve savaş nihayetinde “insan doğasında var olan güçlerin” sonucudur (Morgenthau, 2006, s. 3). Ya da Elon Musk'ın yakın zamanda dediği gibi: “Tüm canlılar savaşır... Ormandaki hayvanlar, her gün, her dakika sürekli birbirlerini öldürmeye çalışıyorlar. Bu açıdan pek de garip sayılmayız.” (Lex Fridman, 2023). Bu tür ifadelerde tarih, etkisini yitirir ve bu talihsiz bir durumdur. Çünkü çağımızın meta savaşlarının tuhaf yeniliğini ve olası geleceğini anlamaya çalışırken tarih gerçeğten önemlidir.

Bir durup düşünelim. Çünkü geçmişe kısa bir bakış bile Margaret Mead'in (2019) belirttiği gibi savaşın tıpkı hayatımızı düzenlemek için kullandığımız yazı, evlilik, yemeğimizi çiğ tüketmek yerine pişirmek tarzında birtakım icatlar gibi insan yapımı olduğunu bize gösterir. Ayrıca zamanla savaşın yöntemlerinin ve araçlarının önemli değişiklikler geçirdiğini de görmemizi sağlar. Tarihçiler genellikle savaşı, iki veya daha fazla grubun içinde bulunduğu bir çatışma olarak tanımlarlar. Bu çatışmada her grup, küçük bile olsa, bir orduyu sahaya sürerek karşı grubun üyelerinin bazılarını ya da hepsini öldürmeyi hedefler. Tarihçiler zamanlama ve teknolojiler konusunda genellikle aynı fikirde değillerdir. Ancak bize, (kılıç, Yunan ateşi, yay, makineli tüfek, kimyasal silahlar, atom bombası, insansız hava araçları gibi yeni icat edilen silahların ve savaşın planlanma ve yapılma şeklinin değişen biçimlerinin derin askeri ve politik önemini anlamamıza yardımcı olurlar. 19. yüzyılın ikinci yarısında süvari birlikleri ve yakın piyade oluşumlarıyla yapılan savaşların, tüfekler, çelik toplar ve patlayan mermiler tarafından nasıl geçersiz hale getirildiğini anlayabiliyoruz. Daha ürkütücü bir şekilde, nükleer silahların ve sözde "dehşet dengesi"nin gezegenimizi insanın kendi kendini yok etmesinden kalıcı olarak koruyup koruyamayacağını bilemiyoruz. Ya da İngiliz savaş tarihçisi A.J.P. Taylor'ın (1969, s. 121) bir zamanlar söylediği gibi, "bir caydırıcının yüz olaydan doksan dokuzunda işe yararken, yüzüncü seferde felakete sonuçlanıp sonuçlanmayacağını" sorgulamak zorunda kalıyoruz.

İletişim Biçimleri

Tarih başka bir açıdan da önemlidir. Tarihselliğin doğasını güçlü bir şekilde anlamak, *günümüz koşullarının yeniliğini, tuhaflığını ve geçiciliğini* de benimsememize yardımcı olur. Geçmiş bilmediğimizde, bugünü her zaman yanlış anlarız. Geçmişin farkındalığı, bugünü anlamamıza ve geleceğe dair uygulanabilir umutlar hazırlamamıza yardımcı olur. Tarihsel farkındalık gerçekten önemlidir. Bu konferans, dünyamızın kontrolden çıkıp askeri bir felakete doğru sürüklendiğine dair yaygın algıyı alışılmışın dışında, farklı bir bakış açısıyla ele alarak bunu ortaya koymayı hedefliyor.

Derinleştirmek istediğim fikrin çerçevesini anlatayım. Savaş meselelerinde artık büyüklerimizin bilmediği tuhaf bir dünyada yaşıyoruz. 20. yüzyılın Soğuk Savaşı'ndan ve yakın zamanda konuşulan 2. Soğuk Savaş'tan son derecede farklı bir dünyadayız (Ferguson, 2023). Tahrip edici *meta savaşlar* çağındayız. Günümüzde dijital iletişim teknolojileri, yalnızca Hellfire hassas güdümlü havadan yere füzeler ve düşman uydularının kontrolünü ele geçirebilen karmaşık siber silahlar gibi savaş yöntemlerini ve silahlarını ürkütücü bir şekilde geliştirmekle kalmıyor; aynı zamanda, paradoksal bir şekilde, savaşın medyadaki temsillerini de biçimlendiriyor. Hükümetlerin, askeri halkla ilişkiler propagandacılarının, son dakika habercilerinin, askerlerin ve vatandaşların oluşturduğu bu değişen medya temsilleri, savaşları adeta bir "oyun" gibi sunarak, savaşın dehşetini estetize etmekte ve milyonlarca insanı, kan, zulüm ve soykırım boyutundaki yıkımlardan arındırılmış gibi görünen bu savaşlara karşı kayıtsızlığa itmektedir. Özellikle Atlantik bölgesinin eski demokrasilerinde bu yeni meta savaşlar, *toplumsal kayıtsızlık*, duygusal kopukluk ve kendi meşguliyetleriyle boğulmuş insanların umursamazlık hislerini beslemektedir. Ancak benim argümanım şu yönde: Bu toplumsal kayıtsızlığın karşısında meta savaşları çağına özgü bir karşı çıkış da mevcuttur. Bu karşı çıkış, *isyancı gazetecilerin* bu savaşların korkunç gerçeklerini dijital olarak açığa çıkardığı, onların ahlaki ve pratik

gerekliliklerini sorguladığı ve dünyanın her yerindeki sivillere meta savaflara maruz kalmak zorunda olmadıklarını, hatta bir gün savaşın her türünün ortadan kaldırılmasının zorunlu olacağı bir zamanın geleceğini öğrettiği yeni medya platformlarının doğuşudur.

Ama şimdilik bunu bir kenara bırakalım. Çağımızın meta savaflarına ilişkin bu farklı yorumumun merkezinde, dijital iletişimin önemi yer alıyor. Arka plandaki varsayımım, metinlerin, seslerin ve görüntülerin savaş zamanında nasıl üretildiği ve dolaşıma sokulduğu, geçmişteki ve günümüzdeki savafları anlamada temel bir öneme sahip olduğudur. Ben Toronto’da eğitim aldım. Burada Harold Innis, Marshall McLuhan ve diğerleri, iletişim araçlarının bir toplumun yalnızca yüzeysel unsurları olmadığını öğrettiler. Aynı zamanda, bu araçların “bilgi”yi ileten zamansız ve “tarafsız” kanallar olarak görülmemesi gerektiğini de vurguladılar. Farklı tarihsel iletişim biçimlerinin, insanların bedensel duyularını, hareketliliğini, düşünme kalıplarını, zihinsel ufuklarını ve dünyanın günlük mekân-zaman deneyimlerini nasıl farklı şekilde yapılandırdığını, hatta savaşın yürütülüşünü ve yorumlanışını bile nasıl şekillendirdiğini vurguladılar.

Ancak ilginçtir ki, savaşın aktarım biçimlerindeki dönüşümler (bunu şimdilik böyle adlandıralım), savaş çalışmaları kapsamında genellikle incelenmemiştir. At arabalarının etkisi ya da trenlerin ve demiryolu vagonlarına yüklenen topların gelişimine dair birkaç üstünkörü yorumlar yapılır, ama hepsi o kadar. Savaş ve iletişim konusunda kapsamlı bir çalışmamız yok. Bu nedenle, bu konferansta bir araştırma projesinin taslağını çizmeye başlamayı, savaş ve iletişim tarihini ileride anlayacağımız şekilde düşünerek bu boşluğu doldurmaya katkıda bulunmayı amaçlıyorum.

Ağırlıklı olarak *sözlü iletişimle* tanımlanan dönemlerde, savaş haberleri ve söylentileri ağızdan ağıza ya da yaya haberciler, atlar, eşekler ve develerle taşınan yazılı mesajlarla iletilirdi. Çatışmalar, kuşatmalar, zaferler ve yenilgilerle ilgili bilgiler ancak olaylar gerçekleştikten sonra aktarılırdı. Savaşın anlık medya kapsamı diye bir şey yoktu. Okuryazarlığın ortaya çıkmasıyla birlikte, cephelerden gelen haberler yine kaplumbağa hızıyla iletiliyor ya da şiirler, oyunlar, konuşmalar ve kitaplar aracılığıyla daha sonra rapor ediliyordu. Bunlardan bazıları zamanla klasik eserler olarak kabul edildi. Örnekler arasında, Babil, Asur ve Mısır anıtlarındaki yazıtlar, Homerik şiirler ve ünlü Gılgamış Destanı yer alır. Bu destan, M.Ö. 2100-1200 yılları arasında, Mezopotamya şehir devleti Uruk’un savaşçı kralını övmek için çivi yazısıyla kil tabletlere yazılmıştır. Sun Tzu’nun *Savaş Sanatı*, büyük olasılıkla M.Ö. 5. yüzyılın sonunda bir askeri komutan tarafından yazılmıştır ve başlangıçta bir devlet sırrı olarak kabul edilip kraliyet arşivleriyle sınırlı kalmıştır. Bugün, savaşı istenmeyen bir kozmik uyum bozukluğu olarak ele alışı, “halkı liderleriyle uyum içinde tutmanın, onların hayatı ve ölümü korkusuzca paylaşmalarını sağlayacağını” vurgulayan ahlaki öğütleri ve savaşı akan suya benzetmesi gibi atasözleriyle hatırlanır. Bu benzetmelerden biri olan “üstün mükemmeliyet, düşmanın direncini savaşmadan kırmaktır” deyişi ünlüdür. Thukidides’in erken 4. yüzyılda yazdığı *Peloponez Savaşı Tarihi* de başka bir askeri retrospektif örneğidir. Bu eser, savaşta “güçlü olanın elinden geleni yaptığı, zayıf olanın ise katlanmak zorunda kaldığı” gözlemiyle hatırlanmaktadır.

Modern zamanlara gelindiğinde, matbaanın icadına rağmen savaşla ilgili yazılı metinler büyük ölçüde *geçmiş savaflar* üzerine sonradan yapılan değerlendirmeler niteliğindedir. O dönem henüz basın özgürlüğü talep eden bir kamuoyu yoktu ve bu metinler çoğunlukla devlet sırları olarak görülen

ve dolaşimleri yöneticilerin dar çevresiyle sınırlı tutulan metinlerdi. Esas olarak savaş sanatına dair kılavuzlar niteliğindedi. Bu türden metinlerin bir örneği, Otuz Yıl Savaşları boyunca Habsburglara hizmet eden Raimondo Montecuccoli tarafından yazılmıştır. Devlet sırrı olarak kabul edilen ve ancak ölümünden sonra yayımlanan bu 17. yüzyıl ortası savaş sanatı metinleri, düzenli orduların üstünlüğünü savunmuş; tahkimatlar, kuşatmalar, askeri düzenin ilerleme ve karşı hamle stratejileri gibi konuların yanı sıra, piyade, süvari ve topçunun, tüfek ve mızraklarla birlikte kullanılmasının taktiksel zorluklarını da detaylı bir şekilde ele almıştır. General Carl von Clausewitz'in ölümünden sonra 1832'de yayınlanan *Vom Kriege* eseri de de bu kalıba uymaktadır. Halkın seferber edildiği bir çağda savaşın başka araçlarla siyasetin bir devamı olduğunu ve "düşman güçlerinin doğrudan yok edilmesinin savaşın en üstün ilkesi olduğunu" vurgulayan bu metin, günümüzde bir klasik olarak kabul edilmektedir. Ancak bu metin, savaş haberciliğinin olmadığı ve haberlerin yavaş ulaştığı bir dönemden gelmektedir. Örneğin, bugün ünlü olan 1815 Waterloo Savaşı sırasında da Londra'da 56 gazete yayımlanmasına rağmen, hiçbir gazete cepheden haber iletmek için önceden düzenleme yapmamıştı. Bonaparte'ın, Wellington'un ordusu tarafından Londra'ya sadece 350 kilometre mesafede tarihi bir yenilgiye uğratıldığı haberi, atlar ve kayıklar sayesinde Londra'ya 3 günde ulaştı. New York'a 40 günde, Sydney'e ise yelkenli gemiyle 100 günde ulaşabildi.

Kitlelesel Yayıncılık

19. yüzyılda işler değişmeye başladı. Haber dolu posta paketlerini taşıdıkları için bu isimle anılan yelkenli posta gemileri Atlantik boyunca düzenli seferlere başladı. Bunları yandan çarklı gemiler, buharlı gemiler ve kömürle çalışan yolcu trenleri izledi. Matbaaların günlük gazeteleri basmaya başlamasıyla, bu gazetelerin hikâyeleri trenler ve gemiler aracılığıyla yayıldı. Daha sonra telgraf ve erken radyo yayıncılığı devreye girdi ve *savaş haberleri dijitalleşmenin ilk adımlarını* attı. Mekân ve zaman engelleri azaldı ancak geniş coğrafi mesafeler arasında hâlâ zaman gecikmeleri yaşanıyordu. Bu durum da ilk savaş muhabirlerinin canını sıkıyordu. İşte bu noktada, 19. yüzyılın ortalarında, Charles Dickens'ın *Martin Chuzzlewit* adlı eserindeki Jefferson Brick karakteri aracılığıyla "savaş muhabiri" mesleği ortaya çıktı. Jefferson Brick, *The New York Rowdy Journal* adlı kurgusal gazetesinin savaş muhabiriydi. Görevlerdeyken fazlaca içki ve puro içmeyi sevdiği söylenen İrlandalı gazeteci William Howard Russell gibi isimler, *The Times of London* için Kırım'dan, Hindistan İsyanı'nın kanlı sahnelerinden, Amerikan İç Savaşı'ndan ve 1870'lerin başındaki Fransız-Prusya Savaşı'ndan telgrafla dikkat çekici haberler ilettiler. Görünüşe göre Russel, "savaş muhabiri" gibi yeni türetilmiş ifadeleri ne kadar sevmediyse, bazı askeri komutanlar da onun acılarıyla dolu savaş gerçekliklerini öncülük ederek ortaya koyan haberlerinden bir o kadar hoşlanmamıştı. Ancak özellikle Sivastopol Kuşatması (1854-1855) ve İngiliz Hafif Süvari Tugay'ının Rus güçlerince bozguna uğratılmasına ilişkin haberleri, onu okuyucu arasında geniş bir okuyucu kitlesine ulaştırdı. Modern dünyada, savaşın dehşetini ilk kez neredeyse gerçek zamanlı ve yakından görme imkânı bulan bu okuyucular arasında büyük yankı uyandırdı.

Savaş haberlerinin tam anlamıyla dijitalleşmesi ve mekân-zaman engellerinin ortadan kalkması ancak 20. yüzyılda gerçekleşecekti. *Savaşın kitlelesel yayıncılığının* başlangıcı 1904-1905 Rus-Japon Savaşı'na kadar uzanır. Bu savaş, bir Asya gücünün Avrupa merkezli bir ordu karşısında zaferle

sonuçlanan ilk modern savaşı olmakla kalmamış, aynı zamanda savaş muhabirlerinin *New York Times* ve *The Times of London* için haber yapan Lionel James ile birlikte radyo teknolojisini denediği ilk an olmuştur. Telgraf mesajları, röle istasyonlarındaki operatörler tarafından genellikle sansürlenir ya da içerikleri çarpıtılırdı. James, eskiden beri var olan bu problemin önüne geçmek için bu gazetelere, savaş haberlerini açık denizde radyo vericisiyle donatılmış bir buharlı gemiden geçmiştir. Savaş muhabirliğine adanmış ilk “basın gemisinden” yaptığı açılış haberi, Britanya kontrolündeki Wei Hai Wei isimli kiralık bölge aracılığıyla başarıyla iletilmiş ve ertesi gün yayımlanmıştır. James, şu ifadeleri kullanmıştır: “Times buharlı gemisi Haimun’un güvertesindeyim ve Chinampo’ya doğru yol alıyoruz. Önceki telgraflarımda belirttiğim askeri gelişmeler çok yakında gerçekleşecek gibi görünüyor, çünkü son bilgilere göre buzlar hızla eriyor.” Bu ilk haber 15 Mart 1904’te dosyalanmış ve yayımlanmıştır, ancak James’in bu çığır açıcı haber macerası yalnızca bir ay sürmüştür. Japon hükümetinin şüpheleri ve Rusların casusluk suçlamalarıyla karşı karşıya kalan James, 10.000 kelimelik haber gönderdiği gemiyi terk etmek ve daha yavaş ilerleyen haberleşme yöntemlerine geri dönmek zorunda kalmıştır.

Yeni iletişim teknolojilerinin icadı ve yayılımında normal olan bu tür tökezlemeler ve aksiliklere rağmen, radyonun ve ardından film ve televizyon teknolojilerinin uygulanmasıyla savaşın yürütülüş biçiminin ve kamu tarafından algılanışının yeniden şekillenmesi, 20. yüzyılın belirleyici bir özelliği haline gelmiştir. Elektronik aracılı mesajlaşma, tüm ordu saflarında normalleşmiştir. Radyonun okuryazarlık, mesafe ve zaman gecikmelerini aşması, hükümet propagandalarının geniş kitlelere ulaştırılmasının önünü açmıştır. İnsanları evlerine, fabrikalarına, ofislerine, barlarına, restoranlarına ve meydanlara giren garip seslerle büyüleyen bu yayınlar, gazetelerin ve matbaa teknolojisinin ulaşamadığı günlük yaşam alanlarına nüfuz etmiştir. Radyo, kâr odaklı eğlenceye dayalı popüler kültürleri beslemiş, milliyetçi duyguları ve askeri motivasyonları körüklemekte önemli bir rol oynamıştır. Teddy Roosevelt, öncü “radyo şömine sohbetleriyle” kitleleri büyüleyip savaşa hazırlarken, 1925’teki ilk radyo konuşmasından kısa bir süre sonra, eski gazeteci ve gazete sahibi Mussolini’nin gürleyen sesi, İtalya’nın radyolarına faşist bir militarizm ruhunu yaymıştır. Mussolini’nin “her köy ve okulda bir radyo olmalı” ideolojisiyle şekillenen bu yayınlar, totaliter bir hükümet altında radyonun faşist eğlencenin bir kaynağı haline geldiği İtalya’da yankı bulmuştur. Örneğin, 1936 Berlin Olimpiyatları’ndan yapılan yayınlar veya Etiyopya’nın işgali sırasında kullanılan radyolar bu işlevi yerine getirmiştir.

Marshall McLuhan, İkinci Dünya Savaşı’nın bir “*radyo savaşı*”, Vietnam Savaşı’nın ise ilk “*televizyon savaşı*” olduğunu doğru bir şekilde ifade etmiştir. McLuhan, gazetecilerin ilk kez taşınabilir, batarya ile çalışan video kameralar (portopac) kullanarak çekim yaptığını ve bu görüntülerin jet uçaklarıyla gece boyunca taşınarak sabahki televizyon yayınlarına hazır hale getirildiğini belirtmiştir. McLuhan (1968), *Küresel Köyde Savaş ve Barış (War and Peace in the Global Village)* adlı kitabında şunları yazdı: “Şu anda ilk televizyon savaşımızın ortasındayız. Televizyon savaşı, sivil ve askeri arasındaki ayrımı sona erdirdi. Kamuoyu artık savaşın her aşamasına tanık oluyor ve savaşın ana cepheleleri artık Amerikan evlerinin içinde yaşanıyor.” McLuhan’ın vurguladığı nokta yalnızca savaşın daha görünür hâle gelmesi veya savaşın vahşetinin daha duygusal bir şekilde hissedilmesi değildi. Savaş, insanların hayatlarına hiç olmadığı kadar yakınlaşmış ve tıpkı sigara kokusunun tüm duyularına sirayet etmesi gibi etrafını sarmıştı. McLuhan, her çağda savaşla ilgili iletişim araçları ve ilişkilerinin, savaşın nasıl

yürütüldüğünü, nasıl raporlandığını, hangi savaşın neden önemli sayıldığını ve mağdurlar ile tanıklar için nasıl “hissedildiğini” şekillendirdiğini hatırlamamızı istemişti. Cephede ya da oturma odasında, kullanılan iletişim aracı hem gönderilen mesajları hem de bu mesajların kamuoyu tarafından nasıl algılandığını belirler.

McLuhan’ın iletişim altyapılarının şekillendirici gücüne yaptığı vurgu, 1960’ların sonlarında uydu yayıncılığının ortaya çıkışıyla doğrulandı. McLuhan, bu teknolojinin mekân ve zaman farklarını ortadan kaldıracığını ve dünyanın farklı köşelerinde televizyon başına toplanan izleyiciler arasında bir “eşzamanlılık” hissi yaratacağını öngörmüştü. Ancak McLuhan, 1991 Körfez Savaşı’nın kesintisiz CNN yayınlarını izleyemeden yaşamını yitirdi. Gerçek zamanlı savaşın ilk küresel yayını olan bu yayın, zaman-mekân gecikmelerinin sonunun geldiğini ve bir dizi yeniliğin önünü açtığını simgeleyen bir dönüm noktasıydı. Bu yenilikler arasında, bir yıl sonra Mogadişu, Somali’de gerçekleşen ve gazeteci Christiane Amanpour’un ışıklar, kameralar ve mikrofonlarla ABD Deniz Piyadeleri’nin sahile inişini karşıladığı, tuhaf bir şekilde canlı yayınlanan Restore Hope Operasyonu da bulunuyordu (SeattleThen, 2014).

Meta Savaşlar

Erken dönem uydu üzerinden savaş haberleri yayıncılığı, verileri belirli bir frekanstaki taşıyıcı dalgalara eklenmiş farklı frekans veya genliklerdeki elektronik sinyaller olarak ileten analog teknolojilere dayanıyordu. McLuhan’ın öngöremediği şey ise, orduların ve savaş araçlarının çalışma yöntemlerini dönüştürecek bir iletişim devrimi, yani dijital teknolojilere geçişti. Bu teknolojiler, izleyicileri dijital olarak entegre edilmiş gazeteler, radyo ve televizyon dünyasına; yeni tür medya platformlarının çoğalmasına; uydu, fiber optik ve Wi-Fi bağlantılı bir dünyaya; savaşların PC’ler, dizüstü bilgisayarlar, akıllı telefonlar, kameralar, podcastler, arama motorları, sesli kitaplar, chatbotlar, video oyunları, canlı yayın müzik, dijital pazarlama, anlık mesajlaşma, bulut depolama ve Webex, Zoom ve Çin’in Voov’u gibi görsel-işitsel konferans araçlarıyla aracılık edildiği tuhaf bir yeni gerçekliğe sürükledi.

21. yüzyılın *meta savaşlar* dünyasına hoş geldiniz. Anlatacağım dinamikler “meta” (Yunanca meta [μετά], “ötesinde, sonrasında” anlamına gelen bir edat) olarak tanımlanıyor çünkü savaşlar bir dönüşüm geçiriyor ve bizi büyüklerimizin kolayca anlayamayacağı bir dünyaya sürüklüyor. Tarihte ilk kez, savaşlar dijital teknolojilere dayalı hale geldi. Bu teknolojiler, metin, ses ve görüntü bilgilerini elektronik olarak üretiyor, işliyor, depoluyor ve 0 ve 1’lerden oluşan ikili sistem formatında dağıtıyor. Kuantum bilgi işlem devriminin yakın olduğunu James der Derian, Stuart Rollo ve diğer akademisyenler öngörüyor. Ancak şu anda, meta savaşlar çağında, ordular dijital teknolojiler sayesinde bölgesel ve küresel ölçekte bağlanıyor, koordinasyon sağlıyor ve komuta ediliyor.

Bu teknolojilerin en bilinen örnek ARPANET’in dinamik yönlendirme sistemidir. Bunlar, elbette askeri-endüstriyel kompleksin fonları ve çabalarıyla, nükleer bir savaş gibi kısmi yıkımlara dayanabilecek “sıcak patates” iletişim ağları oluşturmak amacıyla geliştirildi. Başlangıçta paket anahtarlama, merkezi olmayan ağlar, uzaktan giriş ve TCP/IP gibi iletişim protokollerine dayalı ağların birleşimi gibi özelliklere dayanan bu teknolojilerin sunduğu gerçek zamanlı, ışık hızında

modernleşme olmadan, ABD günümüzde 75'ten fazla ülkedeki 800 askeri üssünü verimli ve etkili bir şekilde komuta edemezdi. Dijital iletişim teknolojileri olmadan, Çin Halk Kurtuluş Ordusu (PLA), kendi küresel navigasyon sistemi Beidou (Büyük Kepçe) sayesinde Cibuti'deki askeri üslerini çalıştıramaz, düşman uydularının sinyal sistemlerini taklit eden, şaşırtan ve yanıltan sofistike siber silahlar geliştiremez, Ay'ın karanlık yüzüne bir uzay aracı indiremez veya Tiangong (Cennetsel Saray) uzay istasyonunu işletemezdi. Daha küçük ordular da dijital çizgilerde yeniden yapılandırılıyor. Örneğin, son yıllarda Ukrayna ordusu, taburlardan daha büyük muharebe birimlerini kullanmayı bıraktı. Yapısı daha yatay hale geldi ve komuta ile istihbarat operasyonları dijital olarak daha sıkı bir şekilde bağlandı.

Meta savaşlar çağında, orduların silah sistemleri aynı zamanda ölümcül dijital araçlar olarak işlev görüyor. Uzun menzilli hipersonik füzeler (Trident 2, Minuteman 3, denizden fırlatılan SM-6'lar ve Rusya'nın Avangard'ı), İsrail'in Habsora ("Müjde"), Lavender ve Where's Daddy? gibi yapay zeka destekli sistemleri, veri işleyen, hedefleri izleyen ve tanımlayan "kitlesele suikast fabrikaları" olarak çalışan öldürücü insansız hava araçları, uzaktan kumanda odalarından yönlendirilen dronelar, hassas güdümlü bombalar, dijital olarak yönlendirilen Stinger ve Javelin füzeleri, kablosuz iletişim cihazı görünümünde gizlenmiş tuzak bombalar, Saab'ın NLAW tanksavar silahları, Hellfire füzeleriyle 11 kilometre uzaklıktaki hedefleri yok edebilen Apache taarruz helikopterleri, makineli tüfeklerle donatılmış Sharp Claws robotları ve Çin Halk Kurtuluş Ordusu'nun Hindistan sınırındaki yüksek irtifa bölgelerinde konumlandığı Wi-Fi ile çalışan Mule 200 araçları, savaşın dijitalleşmiş silahlarına yalnızca birkaç örnek.

Oyunlaştırma

McLuhan savaşın oturma odalarımıza taşındığını ifade etmişti, ancak meta savaşlar çağına özgü bir başka gelişmeyi, dijital teknolojilerin savaşın çok boyutlu, 3D temsillerini kamuya sunmada nasıl yeni yollar sunduğunu öngörememişti. Bu yeni teknolojiler, hükümetler, ordular ve çeşitli medya platformları aracılığıyla izleyicileri savaşın savaş alanlarına çekiyor. Bu, savaşın "sağduyusunun" dramatik biçimde değişmesi anlamına geliyor. Savaş, bir başka anlamda meta bir nitelik kazanıyor. Çinli akademisyen Shi Zhan'ın belirttiği gibi, dijitalleşmiş savaş bir tür "oyunlaştırmaya" uğruyor. Sanki Mark Zuckerberg savaş haberlerini tasarlıyor gibi ya da Neal Stephenson'ın 1992 tarihli bilimkurgu romanı *Parazit (Snow Crash)*'te tanımladığı dijital ağlarla bağlı 3D teknolojilerin sosyal kullanıcıları gerçekçi görünen sanal dünyalara çektiği veya Ernest Cline'in 2011'de çıkardığı *Başlat (Ready Player One)* isimli romanında, insanların "OASIS" adı verilen bir evrende birden fazla sanal dünyada yaşadığı bir çağdaymışız gibi. Tarihte ilk kez meta savaşlar, dijital olarak artırılmış bir gerçeklik niteliği kazanmaya başlıyor. Bu, bazı açılardan doğru denebilir.

Günümüzde ordular, askerlerini savaşın sisini ve zorluklarını yönetmeye hazırlamak için savaş alanı simülatör programlarını kullanıyor. Örneğin, ABD Deniz Piyadeleri, Prag merkezli Bohemia Interactive Studio ile iş birliği yaparak Virtual Battlespace 2 (VBS2) adlı oyun platformunu geliştirdi. Meta savaşlar çağında, savaş haberciliği de dijital bir form kazandı. Deneyimli gazeteciler, halkla ilişkiler ve pazarlama uzmanlarından oluşan bir grup, savaş haberciliğinin oyun yazarları olarak

işlev görüyor. Çevrimiçi ve çevrimdışı dünyaları bir araya getiren oyun yaratıcıları olarak görevleri, izleyicileri bir savaşın ilerleyişi hakkında “bilgilendirdikleri” sanal odalara yönlendirmek. Bu anlatılar, meta söylem denilebilecek bir dille şekilleniyor. Örneğin, Ukrayna Güney Operasyonel Komutanlığı sözcüsü Albay Natalia Humenyuk, Ukrayna televizyon izleyicilerine şöyle söylüyor: “Ukrayna’nın güneyindeki karşı taarruz ilerliyor. Rus ordusu demoralize oldu.” Kremlin sözcüsü Dmitry Peskov ise şu karşılığı veriyor: “Ordumuz sosyal tesisleri ve yerleşim bölgelerini hedef almıyor, sivillere zarar vermiyor.” Tanınmış figürler arasında, ABD Beyaz Saray Sözcüsü Karine Jean-Pierre, Jake Sullivan ve Melbourne doğumlu İsrail hükümeti sözcüsü Mark Regev de bulunuyor. Regev, “soykırım suçlamalarının saçmalık” olduğunu ve Uluslararası Adalet Divanı’nın (ICJ) İsrail’e yönelik mevcut davasının aslında “ Hamas’ın savunması” anlamına geldiğini defalarca gururla dile getirmiştir. Ayrıca İsrail’in sivil kayıpları “aşgari düzeyde tutmaya çalıştığını” iddia etmiştir.

Dahası, tarihte ilk kez yapay zeka tarafından oluşturulan dijital sözcüler, ana akım medyada savaş raporları sunuyor. Ukrayna’dan Victoria Shi bu alandaki öncülerden biri. Donetsk doğumlu bir şarkıcı ve Ukrayna’nın The Bachelor yarışmasından eski bir yarışmacıdan esinlenerek modellenmiş bu karakter. Akıcı bir şekilde 30 dil konuştuğunu, “gece geç saatlere kadar dışarı çıkmadığı için her sabah harika göründüğünü” ve “ilerici savaş diplomasisinin savunucusu” olduğunu iddia eden sert ama akıcı konuşmalarıyla dikkat çekiyor (Radio Free Europe/Radio Liberty, 2024).

Meta savaşlar döneminde bu ana akım medya performansları, ciddi görünüşlü uniformalı komutanların savaş odası brifingleri, tanınmış uzmanların yorumları ve duman kaplı savaş alanlarının, savaş uçaklarının, tankların, enkaz halindeki binaların, yanan tarlaların ve yerinden edilmiş sivillerin görüntüleriyle iç içe geçiyor. Çok oyunculu oyun dinamikleri norm haline geliyor. Askerler, konumlarını gizlemek için sahte sosyal medya hesapları kullanarak saldırı ve manevralarını Instagram, Twitter, Facebook ve TikTok’a yükleyerek halklarına yeteneklerini sergiliyor. Hükümet istihbarat birimleri, çatışma bölgelerinde mahsur kalan sivillerden işbirlikçileri teşhis etmelerini ve düşmanların yerini bildirmelerini istiyor. Siviller de oyun odalarına dahil ediliyor. Rus hükümeti, oyuncuların Rus askerleri olarak Ukraynalı Nazilere karşı savaştığı ve Ukrayna topraklarını fethettiği Roblox ve Minecraft gibi popüler video oyunlarının kullanımına onay veriyor. Siviller, Telegram Messenger’daki siber ordulara katılarak savaş alanından silahlı kuvvetlere anlık istihbarat sağlıyor. TikTok fenomeni Rom Carmi (@barefoot_rom) gibi vlog yazarları, metin ve video yorumlarıyla savaş hikâyeleri anlatıyor. Bu hikâyeler ana akım medya platformları tarafından kopyalanıyor, paylaşılıyor, beğeniliyor veya eleştiriliyor. Unutulmaması gereken bir diğer figür ise tek kişilik performanslarıyla öne çıkan liderlerdir. Savaşla harap olmuş bir ülkenin başkanı, aynı zamanda eski bir komedyen ve *Halkın Hizmetkârı* adlı televizyon dizisinin yıldızı, her gün askeri yardımlar için hem yerel hem küresel izleyicilere ahlaki çağrılar yapıyor. Başkanın sahnelenmiş performansları, hedef kitlelere özel olarak uyarlanıyor. İçeride, “Tüm muharebe tugaylarımıza, özellikle insansız hava araçlarımızın hassasiyetiyle yürütülen operasyonlarda düşmanı yok etmek için ellerinden geleni yapan tüm asker ve komutanlarımıza teşekkür ederim” diyor (6 Ağustos 2024). Ancak yurtdışında farklı bir ton kullanıyor. Örneğin, Knesset üyelerine “Rusya Ukrayna için nihai bir çözüm hazırlıyor” derken, Atina’daki parlamentolara “Ukrayna, Hıristiyanlığı Yunanlar tarafından benimsemiş Ortodoks ülkelerden biridir” diyor. Toronto’daki CN Tower gibi simgelere atıfta bulunduğu Ottawa

konuşmasında birkaç kez ayakta alkışlanıyor, ancak New York'taki konuşmasında Çin ve Brezilya'nın üç yıllık savaşı sonlandırmayı amaçlayan barış planlarını, bu ülkelerin diplomatlarını sömürgeciliğin savunucusu olarak eleştirerek reddediyor.

Medya Gösterileri

Konferansta şu ana kadar meta savaşlar yüzünden dökülen kandan veya zihinsel ve çevresel acılardan neredeyse hiç bahsedilmediğini fark ettiniz mi? Savaşın yeryüzündeki cehennem olduğu uzun zamandır söylenir. Eski bir İngiliz atasözü “savaş başladığında şeytan cehennem kapısını açar” der. Ancak meta savaşlarının garip bir şekilde kafa karıştırıcı özelliği, savaş alanı şiddetinin cehennemvari zalimliğinin hem nötrale edilmesi hem de medya izleyicileri için estetik olarak çekici hale getirilmesidir. Bence savaş, izleyicileri büyüleyecek şekilde sahnelenmiş, resmedilmiş bir tablo haline gelerek izleyicileri savaşın dehşetlerinden uzak tutmak amacıyla tasarlanıyor. Vahşet ve korku artık yok. Savaş kan dökülmeden gerçekleşiyor. Savaş, radyo, sinema ve televizyon döneminde yaşananlardan daha ince ve sinsice bir güzelleştirme döneminden geçiyor. 1920'lerde, Alman edebiyat eleştirmeni Walter Benjamin'in fark ettiği gibi, yayın medyası ilk kez egemen gruplar tarafından savaşı güzelleştirmek için kullanıldı. Benjamin'in (1936, ss. 241-242) belirttiği gibi: “Mekanik üretim çağında savaş illüzyon oluşturan gösterilerle sarılmış, estetik zevk ile doldurulmuştu”. Benjamin, savaşın estetikleşmesinin başlıca itici gücünün faşizm olduğuna dair tek taraflı bir inanca sahipti; Sovyet komünizminin katkıları hakkında ise fazla bir şey söylememişti. Ayrıca, zorlu siyasi koşullar altında, muhtemelen Leni Riefenstahl'ın İradenin Zaferi (1935), Olimpia (1938) ve Nazi'lerin 1944 yapımı Güzel Theresienstadt: Führer Yahudilere Bir Şehir Veriyor gibi propaganda filmlerini izleyememişti. Ancak, elektronik medyanın heyecan verici etkiler yaratabileceğini doğru bir şekilde öngörmüştü. Radyo ve sinemanın, yaşam ve ölüm korkularını multimedya eğlencesine dönüştürerek, savaşın kitleler tarafından tüketilmesini süslemek için kullanılacağını tahmin etmişti.

Savaşın halk tarafından güzelleştirilmesi meta savaşlarının en garip özelliklerinden biridir. Bu savaşlar, daha önce bahsettiğim “oyunlaştırma” bağlamında bir “meta”dır. Sanki savaş bölgeleri dışında yaşayan izleyiciler, artık şiddetli, vahşi ya da ruh yıkıcı olmayan, sadece eğlence amacıyla tasarlanmış odalarda savaşlara katılmaya ve bu savaşların içinde yer almaya davet ediliyor gibidirler. Bu odalarda kimsenin beyni ya da göğsü patlatılmaz, kimse molozların altında ezilmez, bacakları ya da kolları koparılmaz, duygusal olarak hayat boyu iz bırakacak şekilde yaralanmaz veya yok olmuş ekosistemlerde kırık kalple yaşamaya zorlanmaz. Evet, medya raporları, gökyüzündeki drone'ların, tarlalarda ilerleyen tankların, üniforma giymiş kulaklık takmış askerlerin ateşlediği silahların, siyah duman bulutlarının, kararmış binaların göz kamaştırıcı görüntüleriyle dolup taşmaktadır. Evet, basın toplantıları, diplomatların bayraklı masaların etrafında oturduğu görüntüler, savaş kabinesi toplantıları, “terörizm” ile ilgili resmi uyarılar, ilerleme tahminleri... Bunların hepsi var. Evet, mecaz-ı mürsellerin, anahtar kelimelerin ve klişe ifadelerin durmaksızın kullanımı var. Saldırıları. Tahliyeler. Doğrulanmamış raporlar. Dayanaklar. Yüzleşmeler. Kara saldırıları. Cephe hatları. Güç hedefleri [*matarot otzem*: hastanelerin, yüksek katlı konutların, üniversitelerin, camilerin ve diğer sivil hedeflerin tamamen yok edilmesi]. Güvenli bölgeler. Terk edilmiş köyler. Kimliklerini gizleyerek

konuşan askeri analistler. İstihbarat raporları. Ateşkes görüşmeleri. Savaşta kaçan siviller. Aşırı kalabalık sığınaklar. Çadır kampları. Barış görüşmeleri. Ama savaş artık ölümün sofrası değil.

Meta savaşları bizzat deneyimleyen savaşçılar, mağdurlar ve tanıklar, gece gündüz savaşın kalplerinde, zihinlerinde, en içlerinde yaşandığını söylerler. Ancak savaş, başbakanlar ve cumhurbaşkanları, politikacılar, hükümetin halkla ilişkiler uzmanları ve ordu sözcüleri tarafından bu şekilde sunulmaz. Onların açıklamalarında, konuşmalarında ve basın toplantılarında ölüm ve yıkımın varlığı dikkat çekici şekilde yer almaz. Hem demokrasilerde hem de despotik rejimlerde, hükümetler sadece “gerçeğin” savaşın kurbanı olmasını sağlamakla kalmazlar. Gerçekten de yalan söylerler, boş laf ederler ve hesaplanmış bir sessizlik satarlar. Meta savaşları çağında, devletler ve ordular, izleyicilerin rahatsız edici bulabileceği savaş görüntülerini, seslerini ve hikayelerini düzenlemek, eğip bükmek, engellemek ve temizlemek için her şeyi yaparlar. Rus tarzı despotizm ve onların devlet kontrollü haber platformları, örneğin *Vremiya*, muhaliflerinin mesajlarını engellemek ve suçlu göstermek konusunda uzmanlaşmıştır. Twitter kısıtlanır; Facebook erişimi yavaşlatılır. Metaverse savaşlarında melekler yoktur. Amerika Birleşik Devletleri ve müttefikleri, Julian Assange’ın peşini bırakmadılar ve onu 14 yıl boyunca farklı hapis cezalarına çarptırmaya zorladılar. Çünkü Assange, ikincil cinayet (collateral murder) video kasetlerini ve diğer rahatsız edici savaş belgelerini deşifre edip dağıtmıştı. Ukraynalı askerlerin yakalanan Rus askerlerini infaz ettiği video görüntülerini internet üzerinde bulmak artık zorlaştı. Ukrayna’nın büyük şehirlerinde ve kırsal köylerinde neredeyse herkes, savaşta birini kaybetmiş bir aileyi tanıyor. Cenazelerden kalan ölü çiçekler yollarda dağılmış durumda ve mezarlıklar dolup taşmakta. Ancak Ukrayna askerlerinin günlük olarak çatışmada öldürülen ve yaralanan sayılarının kesin detayları resmi olarak mevcut değil.

George Orwell, dil ve sözcükleri çarpıtarak “doğru görüşü makineli tüfek gibi otomatik bir şekilde sıçratarak” savunan savaş yanlısı politikacılara karşı uyarıda bulunmuştu. Ancak o bile meta savaşlarının multimedya çağında, hükümet sansürü ve eğilimlerinden çok daha fazlasının olduğunu hayal edebilir miydi emin değilim. *Savaş estetikleştirilmiştir*. Hükümet platformları, savaş için halk desteği kazanmayı amaçlayan medya anlatılarını düzenli olarak duyurur. Bu duyurular, savaşın kan dökülmeden gerçekleştiğini öne sürerek halkı savaş için ikna etmeyi hedefler. Savaşın diline karşı bir savaş vardır, burada “cerrahi saldırılar”, “otokratlar”, “akıllı silahlar”, “yan hasar”, “sivil kayıplar”, “insani yardım”, “terörizm”, “güvenli bölgeler” ve “özel operasyonlar” gibi yeni meta dil formlarını duyuyoruz. Askeri manevralar, silahlı kuvvetlerin halkla ilişkiler profesyonelleri tarafından tasarlanıp yönetilen multimedya tanıtımlarıyla sunulur. Komutanlar, kötü tanıtımlardan ve korkunç gerçeklerden kaçınma sanatlarında eğitilirler. Hükümet açıklamaları, raporlar ve basın bültenleri gazetecilere verilir. Mesele, savaş bir gösteriye, taktiksel bir atış sahnesi performansına, yönetim makamları tarafından yaratılan ve yönetilen bir Arma 3 veya Battlefield 1 tipi video savaş oyununa dönüştürmektir. Her gün basın toplantıları yapılır, burada askeri zafer ve askerlerin güvenliği için gerekli olan dışında hiçbir sansür olmadığı vurgulanır. Ancak savaş, onların sözlerinde saklıdır. Düşünölmüş motivasyon yükseltmeleri ve cepheden gelen iyi haberler vardır. Cesaret, efsane ve kahramanlar için özel bir yer ayrılmıştır. Bunlar, hayatlarını feda eden tanınmayan bazı askerlerdir. Mesela “Kyiv’in Hayaleti” olarak bilinen bir savaş pilotu gibi, tek başına onlarca düşman uçağını düşürdüğü söylenen kişiler vardır. Ancak, sonradan Ukrayna Hava Kuvvetleri Komutanlığı, bu

abartıyı geri çekmek zorunda kalmış ve Ukraynalılara “doğru bilgi iletişiminin temel kurallarına uyun” çağrısında bulunmuştur. Amaç her zaman için düşmanı küçük düşürmek, bu savaşın haklı bir savaş olduğu inancını yaymak, işlerin yanlış gittiğini inkar etmek, anında yalanlamalar yayınlamak, operasyonları onaylamamak ya da yorum yapmamak, kimse izlemediğinde ölü bedenleri dışarı atmak, kötü haberleri tatmin edici bir sessizlikle örtmektir.

Hükümetler, savaşın güzelleştirilmesinin tek kaynağı değildir. Zamanımızın kapitalist demokrasilerinde, kâr amacı gütmeyen şirketler ve BBC, CBC ve Deutsche Welle gibi vergiyle finanse edilen medya platformları, savaşın kan dökülmeden bir video oyununa dönüştürülmesine katkıda bulunurlar. Örneğin, 7 Ekimden sonraki ilk iki ayda BBC'nin Gazze ve Batı Şeria'daki savaşla ilgili çevrimiçi haberlerini inceleyen araştırmacılar, korkunç görüntülerin azlığını fark etmişlerdir. Ayrıca, İsraili mağdurların genellikle “katliam” ve “cinayet” gibi kelimelerle tanımlanırken, Filistinlilerin yalnızca “öldürüldüğü” ya da “ölü” olarak tanımlandığını belirtmişlerdir. Kanalda, medya antropoloğu Celia Chirol, 7 Ekim sonrası Fransız medya raporlarını inceleyen ilk kişiydi. 2024 yılının Ocak ayı ortalarında, vergiyle finanse edilen TNT (*Télévision Numérique Terrestre*) kanalında yayımlanan en çok izlenen 20 haber programının Gazze ve Filistinlilerin durumu hakkında sadece 29 saniye ayırdığını gösterdi. *Arrêt Sur Images* (Kare Dondurma) görüntüleri benzer şekilde, 4-15 Şubat 2024 tarihleri arasında 10 günlük bir dönemde yayımlanan 30 saatlik yayın ve 46 haber bülteni sırasında Fransa'nın en popüler TV kanalı TF1 ve France 2 haber bültenlerinin Gazze'deki duruma sadece 5 dakika ayırdığını gösterdi (RFI, 2024).

Neden ticari olan ve vergiyle finanse edilen medya, savaş haberlerini bu şekilde düzenliyor? Açıkçası, hükümet sansürlerine boyun eğme ve yalalaklık yapma alışkanlıkları var. Medya kuruluşları, hükümetin basın toplantıları ve medya bültenlerinin sağladığı ucuz ve kolayca tekrar kullanılabilen içerikler için baskılara boyun eğiyor. İsrail örneğini düşünün. İsrail Savunma Kuvvetleri'nin (IDF) basın açıklamaları ana akım medya tarafından adeta el üstünde tutuluyor. Bu içerikler, başlıklara uygun olduğu için, medya bunları hızlıca kullanabiliyor. Editörler ayrıca hükümetin taciz, tutuklama ve kapatma tehditlerinden de korkuyorlar. Örneğin, George W. Bush'un Irak işgaline karşı çıkan medya eleştirmenlerine, terörizmin yoldaşları olarak muamele edileceği uyarısı yaptığı o anları düşünün. Bunun sonuçları oldu. Washington merkezli Gazetecilikte Mükemmeliyet Projesi, 2003 Amerikan Irak işgalinin ilk haftasında yaptığı araştırmada, 40 saatten fazla materyalde, silahlarla yaralanan ya da öldürülen kişilerin görüntülerinin olmadığını bildirdi. Takip eden haftalarda, ABD hükümetinin, ölü Amerikan askerlerinin tabutlarını çekmelerine gazeteciler üzerinde koyduğu yasak sayesinde, savaş alanındaki ölümlere dair halkın farkındalığı keskin bir şekilde azaldı. Sonuç olarak, kötü haberler yaşanmadı. Gazeteciler, savaşın güzelleştirilmesinin ayak işçileri haline gelen “savaş gazetecileri” oldular. Gazetecilik, askeri stratejilerin uysal ve istekli halkla ilişkiler aracı haline gelmiş yeni bir Stockholm sendromu kurbanı oldu.

Avrupa'nın en büyük ticari yayıncısı ve medya devi Axel Springer SE de benzer şekilde izleyicileri savaşın en karanlık dehşetlerinden korur. Alman hükümetinin uyarıları karşısında diz çökerek, tüm çalışanlarından İsrail'e koşulsuz sadakat yemini etmelerini talep eder; Filistinlilere yönelik soykırım savaşını sorgulamaya cesaret eden personel, üst düzey yönetim tarafından sorguya alınma ve derhal işten atılma riskiyle karşı karşıya kalır. Öte yandan, Springer'in önde gelen yayınları, Almanya'nın

Bild'i (Axel Springer tarafından bir zamanlar “zincire vurulmuş köpeği” olarak tanımlanmıştı) hükümetin “İsrail, Almanya'nın Staatsräsön'u” politikasını düzenli olarak kutlar ve “Tanrı İsrail Savunma Kuvvetleri'ni korusun” gibi başlıklar atar. 10 Ekim 2023'te *Bild*'in başkan yardımcısı Filipp Piatov, editoryal çizgiyi şu şekilde özetledi: “Almanya'nın şu anda BİR ana görevi var. Almanya, İsrail'i desteklemeli ve İsrail ordusu savaş hedeflerine ulaşana kadar onun arkasını korumalıdır. Savaşın ne kadar sürdüğü ya da ne kadar zorlaştığı önemli değil.” (Niggemeier, 2023). CNN'in editörü Mark Thompson, “Mark'tan” başlıklı bir notta, CNN'in Filistinlilere yönelik İsrail savaşının tarihsel arka planını ve insani sonuçlarını raporlayacağını belirtmiş, ancak aynı zamanda “seyircilerimize bu mevcut çatışmanın doğrudan nedenini, yani Hamas'ın saldırısını ve sivillerin kitlesel katliamını ve kaçırılmasını her zaman hatırlatmamız gerektiğini” söylemiştir (McGreal, 2024). Facebook, X, Instagram, TikTok ve YouTube gibi devasa medya platformları aynı zamanda, “topluluk kuralları” yayınlarak, “uygunsuz” şiddet görüntülerinin kullanımını yasaklayarak ve “gölgeleme yasağı” olarak bilinen bir uygulamayı pratiğe dökerek güzelleştirme trendine hizmet ederler. Bu trend kendini hükümetle ilgili hassas anahtar kelimelere bağlı içeriği kaldırmak, e-posta hesaplarını kapatmak ve #FreePalestine ve #IStandWithPalestine gibi etiketleri silmek için arka planda editoryal kararlar almak şeklinde gösterir.

Sivil toplum medyası tarafından ölümün kamufle edilmesi başka nedenlerle gerçekleşir. Maliyet düşürme ve personel güvenliği hususlarıyla kısıtlanan ticari ve kamu hizmeti medya platformları, çoğunlukla yabancı muhabirleri ortadan kaldırdı ve artık gazetecileri savaş alanlarına yerleştirmiyor. Christiane Amanpour'un savaş zamanı Somali'de canlı yayın yaptığı günler geride kaldı. Dış kaynaklı haberler yeni normalimizdir. BBC ve diğer çoğu ana akım Batılı medya platformları, Ukrayna savaşının ilk günlerinde, haberleri “sahaya entegre yerel yardımcılara” ve influencerlara devretmiştir. Bunlar arasında Reface adlı bir Ukrayna halkla ilişkiler şirketinin eski direktörü ve Kiev merkezli Projector Enstitüsü'ne katkıda bulunan, önde gelen sloganı “Zafer Ukrayna'nın olacak! Kazanacağız!” olan Orysia Khimiak gibi figürler yer almaktadır. Yüksek riskli savaş bölgelerinde, kask ve kurşun geçirmez yelek giymiş yabancı gazetecilerin hala birbirlerine yakın bir şekilde toplandığı görülse de sonuç aynı kalır. Yerel dillere hâkim olmayan ve tercümanlara bağımlı olan bu gazeteciler, savaş alanı hakkında az bilgiye sahip olduklarından, duyumlara ve abartılara başvurur ve yerel askeri komutanlar tarafından yayımlanan materyalleri tekrar ederler. İlk olarak 1991 Körfez Savaşında kullanılan “havuz sistemlerine” katılmaları teşvik edilir ve onlara korkunç ya da ürkütücü haberler yapmamaları öğütlenir. CNN'den Anderson Cooper gibi medya ünlüleri, isimlerine ve maaş durumlarına yakışır şekilde hızla türetilmiş “insani ilgi” hikayelerini yayınlamak için paraşütle atlarlar. Sürekli güncellemeler vardır, ancak derinlik ve bağlam kaybolur. Bu yerel gazetecilerin gönderdiği Myanmar ordusunun (Tatmadaw) veya Ukrayna ordusunun, Batı'nın öfkesini ve NATO müdahalesini tetiklemek amacıyla düzenlediği sahte bayrak operasyonlarının haberlerinin çapraz kontrolü neredeyse imkansız hâle gelir. Kariyerlerinin ilerleyebilmesi ve itibar kazanabilmek amacıyla, yerinde çekilen senaryoların, kayıt öncesinde ana merkezdeki üst düzey editörler tarafından onaylanması uygulamasına (HQ “script approval”) rıza gösterirler.

Sansasyonel, izleyiciye aç, son dakika haber gazeteciliği de “savaş masumlaştırıcılığı”ndan büyük ölçüde sorumludur. Sivil toplum medyası doğruluklarıyla gurur duyarken, dış kaynaklı

savaş röportajları genellikle son dakika haberleri tadında bir peri masalını andırıyor. İzleyicileri, dinleyicileri ve okuyucuları çekmenin gerekliliğinin farkında olan kâr amacı güden ve kamu hizmeti yapan medya gazetecileri, sonsuz dikkat dağıtıcı etkenler ve eğlence ile yeniliğin tüketimi arasında medyayla dolu bir dünyada gazeteciliğin “tıklama” peşinde olması gerektiğini varsayarlar. Bir başlık ne kadar fazla tıklanırsa, (örneğin düşmanlar tarafından kafaları kesilen ve fırınlarda yakılan yeni doğan bebeklerin hikayesi gibi) daha fazla ücretli abone kazanma, reklam gelirlerini artırma ve şirket kârlarını yükseltme olasılığı o kadar artar. Bu yüzden 800 kelimelik makaleleri teşvik ederler ve heyecan uyandıran, “temasa geçme” hissi veren başlıkları tercih ederler. Sıkıcılık onların düşmanıyken, “kanca atmak (hookthink)” (Wijnberg, 2018) ise onların silahıdır. Yine de dikkatli izleyicilerin şiddetten rahatsız olabileceğinin farkındadırlar. Bu yüzden “Uyarı: Aşağıdaki görüntüler rahatsız edici olabilir” ibareleri konulur. Ayrıca uzaklardaki savaşların korkunç kanlı dinamiklerinin, yerel ilkeleri olan “kan varsa manşet vardır” ilkesine uymadığını söyleyen üst düzey editörlere uyarlar.

Şok edici ve skandal olana takıntı, yeniliğe körü körüne saplanmak, her şeyi abartmak... Bunlar, son dakika haberciliğinin ve kâr odaklı hazırcı gazeteciliğinin kusurlarındandır. Ancak ana akım güncel haber gazeteciliği, savaşı daha az belirgin bir şekilde güzelleştirir. *Yüzeysellik* üretir. Savaş haberciliği söz konusu olduğunda, şeytan ayrıntılardadır. Ancak ayrıntılı araştırma zaman, sabır, mesleki beceri ve para gerektirir. Çelişki şudur ki, ticari medya tarafından yapılan askeri çatışmaların yoğun haber kapsamı içinde, çok az sayıda ana akım gazeteci, meta savaşlarının çevreyi tahrip eden, çöp üreten, plastik yayan, tarlaları, çiftlikleri ve ormanları zehirleyen, gezenimizdeki ekosistemleri yok eden dev makineler olduğunu araştırmaya zahmet eder. Bu gazeteciler, sırtına bir kurşun saplanmanın ne demek olduğunu, bombalar düşerken uyku öncesi hikayeler okuyan bir annenin nasıl hissettiğini ya da çocuğunun uyuzdan, çocuk felcinden ya da kollarında açlıktan öldüğünü anlatmazlar. Askerlerin neden küfrederek ve silah zoruyla kadınları, kız çocuklarını soyup iç çamaşırlarını yaktıklarını ya da çaresiz akrabaların neden düşman bombasından sonra yok olan bir ailenin kalan parçalarını birleştirmeyi kendilerine görev bildiklerini anlatmazlar. Son dakika haber gazetecileri meta savaşlarının politik ekonomisi konusuna pek girmezler. Bunun yerine sıradan ve küçük başlıklar onların uzmanlık alanıdır. “Birçok NATO ülkesi, Ukrayna ordusunun Rusya’nın ordusuna karşı direnmesine yardımcı olmak için artık Ukrayna’ya daha ağır silahlar sağlıyor”, BBC News, Rusya’nın Ukrayna’ya saldırısından on hafta sonra (5 Mayıs 2022) böyle bir haber verdi. Ertesi gün, *New York Times* ekledi: “İngiltere, Ukrayna’ya fazladan 1,3 milyar pound (yaklaşık 1,6 milyar dolar) askeri destek ve yardım sunacak.” Böyle bir haber yazan gazeteciler, “sunmak” ve “sağlamak” kelimelerinin, aslında kâr odaklı “satmak” anlamına geldiğini fark etmiyor gibi görünüyorlar. Ayrıca, raporlarının, Moskova’nın Rostec gibi devlet destekli şirketlere, Avrupa’nın en büyük silah üreticisi BAE Systems’e, dünyanın en büyük güdümlü füze üreticisi Raytheon’a ve kâr odaklı silah üreticisi Lockheed Martin gibi küresel devlere dair halkın sessizliğini sürdürdüğünü de göz ardı ediyorlar.

Ayrıca, ana akım ticari gazetecilerin, herhangi bir savaşın gündeme getirdiği tarihsel olarak en önemli konular hakkında yüzeysel tavırları veya düpedüz sessizliği var. Tam bir yıl önce bugün patlak veren Doğu Akdeniz savaşını düşünün. Hamas’ın İsrail’e yönelik saldırısı, İsrail askeri hedeflerine saldırmak ve rehin almak amacıyla sınırlı bir operasyon muydu? Ve bu operasyon, IDF’nin Gazze Tugayını o kadar hazırlıksız mı yakaladı da tel örgüleri aşan ve hayatlarını kaybetmeyi bekleyen

1.400 savaştının çoğu sağ salim döndü ve rehinelerle birlikte geri geldi? Yoksa Hamas operasyonu en başından beri bölgesel bir savaşı ateşlemek, İsrail'i kazanamayacağı dayanılmaz derecede uzun bir savaşa çekmek için mi tasarlandı? Çünkü bu nihayetinde, tüm Filistinlilerin, Lübnan'daki Hizbullah ve Al-Fajr'ın (Al-Jama'a al-Islamiya'nın silahlı kanadı), Yemen'in Husilerin yok olması, İran rejiminin devrilmesi ve ABD ile müttefiklerinin bölgede kalıcı olarak yerleşmesini gerektirirdi. Daha da radikal bir şey sorayım: Neden ana akım Batı medya platformları, politikacılar ve üniversiteler gibi kurumlar, 7 Ekim'i körü körüne anarak bugünün yıldönümünü "Hamas", "terörizm", "anti-Semitizm" ve İsrail'in kutsal "egemenliği" ve "varlık hakkı" ile retoriksel olarak ilişkilendiriyorlar? 7 Ekim'in farklı ve daha derin bir tarihsel önemi olabilir mi? Gazzede, askeri bir saldırıyla bir sömürgecinin uluslararası hukuka yönelik acımasız küçümsemesini tüm dünyaya daha önce hiç olmadığı kadar açık bir şekilde gösterdiği anlardan bahsedelim mi? Hatta Batılı hükümet müttefiklerinin ikiyüzlülüğünü. Ve bu hükümetlerin, kendi "kurallar temelli düzen" anlayışlarının tahrip edilmesine aktif katılımlarını. Ayrıca, bunların yanı sıra, kanunsuzluğun, kontrolsüz şiddetin ve Amerika liderliğindeki güçle haklılık anlayışının yayılmasını. Grozni, Halep ve 7 Ekim tarzı meta savaşlarının devasa yıkıcılığına ne demeli? Örneğin, MK 80 serisi 2.000 kiloluk bombalarla masum sivillerin ve onların ekolojik yaşam alanlarının havadan yok edilmesi. Acaba bu durum, nükleer ve "konvansiyonel" yani nükleer olmayan silahlar arasındaki farkın artık anlamını yitirdiği yeni bir dönemin başlangıcını mı işaret ediyor?

Kayıtsızlık

Bu sorulara tatmin edici cevaplar vermeyi bir kenara bırakın, ana akım gazeteciler pek böyle sert sorular bile sormazlar. Bu sınırlamaların da patolojik sonuçları vardır. Savaşın vahşetlerine ve dehşetlerine karşı *vatandaşların kayıtsızlığı*, meta savaşlarının en dikkat çekici özelliklerinden biridir. Buna şaşkınmamak gerekir. Kayıtsızlık, coğrafi açıdan düzensiz dağılmıştır. Bir meta savaşının pençeleri ve dişleri insanların derilerine saplandığında, kayıtsızlıkları korkuyla karışmış bir endişeyle hızla çözülür. Ayrıca, İsrail ve 11 Eylül sonrası Amerika gibi bazı bağlamlarda, ana akım medya raporları, meta savaşlarına dair savaştı tutkuları ve vatandaşların düşmanlara karşı amansızca, nihai zaferle bitene kadar savaş açma çağrılarını uyandırmıştır. İncelemeye vakit bulamıyorum ama çeşitli sebeplerle, bu savaş çıkartkanlarının toplumsal hareketliliğinin örneklerinin azalmakta olan uç örnekler düşünüyorum. Yanılıyor olabilirim, ancak birçok akademisyen tarafından 18. yüzyılın ikinci yarısında doğduğu kabul edilen demokratik savaşlar dönemi, işlevsel olarak savaş silahlarının çoğu kitlesel seferberliği ve evrensel askerlik hizmetini geçersiz kılması nedeniyle sona eriyor. Aux armes, citoyens; Formez vos bataillons; Marchons, marchons [Silah kuşanın, vatandaşlar; Taburlarınızı oluşturun; Yürüyün, yürüyün] gibi savaş şarkıları hâlâ söyleniyor. Ancak silah taşıyan vatandaş figürü günümüzde, yıkım ve ölüm hakkında farkındalığı, ilgisizlik, kopukluk ve duygusuzluk tarafından baskılanmış bir izleyici kitlesiyle yer değiştirmiştir. Eski savaştı vatandaş standartlarına göre, Almanya, Fransa, Kanada ve Amerika gibi ülkelerdeki meta savaşlara tolerans gösteren vatandaşlar, vatandaşlıklarını kaybetmiş sayılabilirlerdi. Antik Yunan düşünürleri onları, kendi hayatlarıyla ilgilenen ve kamu işleriyle ilgilenmeyen bencil insanlar olarak tanımlardı (ιδιώτης, idiotis). Meta savaşlar söz konusu olduğunda, kayıtsız olanın teslim olmuş hali, her şeyi bildikleri

söylenen ve dünyada her şeyin zirvesinde oturan, son derece idealize edilmiş bir ders kitabı figürü olan “bilgilendirilmiş vatandaş”ın tam tersidir. Kayıtsız kişi, başka bir yerde “bilge vatandaş” olarak adlandırdığım kişiden farklıdır. Bilge vatandaş figürü, dünyaya dair meraklı ve ilgili olan kişidir. Çünkü, yöneticilerin her şeyi bilmedikleri için çoğu zaman yanlış kararlar aldığını anlar ve vatandaşların görevinin, iktidar suistimallerine karşı her yerde dikkatli olmak olduğunu kabul eder.

Bu vatandaşlık imgelerinin tam tersine, kayıtsız kişi, medya gösterileri ve savaşın güzelleştirilmesiyle büyülenmiş, sakinleştirilmiş ve yatıştırılmış, hiper-dijitalleşmiş bir dünyada başka multimedya hikayeleri ve çok sayıda yaşam sorumluluğu ile yüklü olarak kamusal hayattan çekilmiştir. Felsefi olarak konuşmak gerekirse, kayıtsızlıkları, farkın reddidir. Kayıtsızlık, “farklı olmamak” anlamına gelir. Bu, “fark edilmemiş” tarafsızlık veya yansızlık, ilgisizlik ve bir şeye ya da birine karşı meraksızlık, savaş ve barış, doğru ve yanlış, iyi ve kötü gibi meselelerle ilgili bağlantı kurmama ya da kayıtsızlık anlamına gelir. Kayıtsızlar savaşların olduğunu bilirler, ancak ayrıntılarını görmezden gelmeyi seçerler. Omuz silkip, suratlarında bir memnuniyetsizlik ifadesiyle, savaşın gerçeklerinden sırtlarını dönerler. Savaş konusu açıldığında ve savaşlar hakkında halk arasında anlaşmazlıklar patlak verdiğinde, “Neyse” ya da “Bize ne?” derler. Alberto Moravia’nın klasik romanı *Kayıtsızlık Zamanı (The Time of Indifference)* (1929) ve Jonathan Glazer’ın *İlgi Alanı (The Zone of Interest)* (2023) adlı filminde olduğu gibi kayıtsız kişi, kopukluk sanatlarında ustadır. Kayıtsız insanlar hayatlarından memnun olabilir, mutlu, neşeli ve tamamen nazik olabilirler. Genellikle para, aile, arkadaşlar, spor, iş, hobiler ve tatiller gibi birden fazla meşguliyetleri vardır. Hayattan sıkılmış olabilirler ya da dünyaya karşı genel olarak ilgisizdirler. Siyasetçilerden nefret ederler ve üst düzey siyasete neredeyse hiç güvenmezler. Bu kayıtsızlıkları, hükümet, güç ve dünya meselelerinde görüşlerinin hiçbir öneminin olmadığına ve bireysel olarak hiçbir etkilerinin bulunmadığına dair içten bir inançla beslenir. Kayıtsız kişi yaşayan bir ölü gibidir. Savaş konusunda, merakın hayatın yarısını oluşturduğunu söylesek, kayıtsız ilgisizliğin de ölümün yarısı olduğunu söyleyebiliriz. Kayıtsız karakter, savaş tarafından uyuşmuş durumdadır. Kesinlikle cahil değillerdir. Özellikle büyük ölçekli zalimlik ve acı ile karşılaşıldığında kayıtsızlık, bilinçli ve bilinçsiz olarak “benlik üzerinde çalışmayı” gerektirir (Hage, 2024). Psikanalitik açıdan bakıldığında, bu sadece bir “inkâr”dan (Cohen, 2021) daha fazlasıdır. Ancak insanların kayıtsızlığının derinliklerine inmek ya da genellemeler yapmak zordur. Kayıtsızlıkları, nihayetinde bir tür stratejik kaçınma mı, yoksa işlerini kaybetme ve kendi itibarlarını zedeleme korkusundan kaynaklanan bir hesaplama hali mi? Kalpleri evet diyor ama dikkat süreleri hayır mı diyor? Kayıtsız insanlar, çevrimiçi kimlik süpermarketinde “alışverişin oy kullanmaktan daha önemli olduğunu vurgulayan “pasif eylemcilik” ruhunu mu taşıyorlar (Morozov, 2012)? “İki odalı zihne” (Jaynes, 1976) sahip olup, güce uyum sağlama ve kişisel kaygı arasında bölünmüş ve neden meta savaflara kayıtsız olduklarına dair meta-düşünme yapamayan kişiler mi? Kayıtsız insanlar, sürekli felaketlerle başa çıkmak için zamanı öldüren, hayatı kolaylaştıran, koşturmayı bırakıp dışarıdan yemek siparişi veren, rahatlayıp sürekli sosyal medyalarını kontrol eden “copium” bağımlıları mı (Lovink, 2024)?

Bilmiyorum. Ama şunu söyleyebilirim ki, kayıtsız insanlar savaşın dehşetini arada bir göz ucuyla görseler de, duygusal kopukluk ve ilgisizlik duygularıyla sarılmışlardır. Kendi karmaşık hayatlarıyla meşguldürler. Savaş yorgunluğuna kapılmışlardır ve bu acının onların meselesi olmadığını söylerler.

Bu savaşların kendilerinin işi olmadığını ya da kontrol edemeyecekleri bir şey olduğunu kabul ederler ve nihayetinde, savaşların zengin ve güçlü elitler tarafından yönetilen bozulmuş ve açgözlü bir dünyanın sonucu olduğunu söyleyerek, yapılacak bir şey olmadığını eklerler.

İsyancı Gazetecilik

Hanımefendiler, beyefendiler, söyleyeceklerimden ahlaki açıdan hangisinin daha kötü olduğunu sormak isteyebilirsiniz. Hükümet liderlerini yüceltip silahlı kuvvetlerini putlaştıran, düşmanlardan intikam isteyen, elleri kanlı, “saha sorgulaması” (işkence) kullanımını sistematik hale getiren, düşmanların üniversitelerini ve okullarını yok eden ve “Bir milyonu öldürmeniz gerekirse, o zaman öyle olsun” gibi sözler söyleyen fanatik bir halk mı? Bu ve benzeri şeyler, Mehdi Hasan’ın (2024) *Israel’s Reel Extremism* (Ağustos 2024) adlı belgeselinde kayda alınmıştır. Ya da soykırım savaşlarına ve ekolojik yıkıma karşı kayıtsız kalan, gözlerini bilerek çeviren, susan ve belirsiz bir şekilde hiçbir şey yapmayan bir halk mı? Başka bir deyişle, kayıtsızlıkları onları korkunç suçlara dahil eden ve bu anlamda, başkalarına ve gezegenin yaşam alanlarına karşı aşırı şiddeti desteklemeye istekli insanlardan daha kötü ya da aynı derecede kötü olan bir halk mı?

Bu sorunun doğru bir şekilde sorulup sorulmadığını ya da nasıl makul bir şekilde cevaplanabileceğini bilmiyorum. Ancak benim için açık olan bir şey var: Kayıtsızlık ile savaşın medya aracılığıyla güzelleştirilmesi arasında rahatsız edici bir yakınlık vardır. Kan dökülmeyen savaş, bir kopukluk doğurur. Bu durumda, belki de daha önemli soru şudur: Meta savaşlar ve daha fazla savaş söylentileriyle baskı altında olan bu kayıtsızlık ne kadar dayanıklıdır? İnsanların birden fazla bağılılıkları olduğunu ve sağlıklı sivil toplumların bazı şeylere karşı Stoacı bir ilgi ve diğerlerine karşı kayıtsızlık geliştirdiğini kabul edersek, meta savaşlarına karşı kayıtsızlık, dünyamızın kontrolden çıktığı ve büyük bir küresel savaşın olasılığının arttığı yönündeki yaygın duygulara dayanabilir mi?

Geleceğe dair belirsizlik bizim kaderimiz olduğuna göre, bu soruyu tanım gereği cevaplayamayız. Ancak kayıtsızlık içinde, kayıtsızlığın ortadan kalkma olasılığının gizlendiğini not etmekte fayda var. Kelimenin kendisi (İngilizce: indifferent) muhtemelen Latince *indifferentia* ve Orta Fransızca’da *indifference* kökenlerinden gelir ve *tarafsızlığın zıttı* anlamlarına sahiptir. Kayıtsızlık, semantik bir kararsızlıkla işaretlenmiş olabilir. Eğer kayıtsızlık, bilerek farklı seçenekler arasında tercih yapmamak, bir şeyi diğerine tercih etmemek, motivasyonsuz olmak, ilgisiz, etkilenmemiş veya kayıtsız olmaksızın, o zaman bu kelime bize şunu hatırlatır: Kayıtsızlığın bir karşıt yüzü vardır. Kayıtsızlık, kendi karşıtı olan bir kavrama dönüşebilir: Görünürdeki benzerlikleri ayırt etme seçimi, tutuculuktan farklılaşma, başkalarının kaderine karşı özen, endişe ve merhametle ilgilenme.

Burada, “meta” kelimesinin *üçüncü ve son anlamı* üzerinde durarak, bir sonuca varmak istiyorum, *daha umut verici bir sona*. Eğer “meta”, herhangi bir temanın veya konunun, kendine dönük bir yansıma nesnesine dönüştüğü şekli tanımlamak için bir sıfat/ön ek olarak kullanılıyorsa, örneğin meta-teori, teorinin teorisi veya meta-mizah, şaka yapmanın yollarını şaka yapmak gibi, o zaman dikkat çeken şey, savaşın gerçekleştirildiği, raporlandığı ve oyunlaştırıldığı dijital ağlarla bağlantılı iletişim altyapılarının, savaşın gerçekleri ve etikleri üzerine *öz-yansıtıcı bir meta-kapsama başlatan yeni savaş raporlama biçimlerinin ortaya çıkmasını sağlamasıdır*.

Dijital iletişim ağlarının sunduğu fırsatlardan güç alan, tarif etmek üzere olduğum *isyancı gazetecilik*, insan savaşları tarihinde eşi görülmemiş bir şey. Hepimiz iyi biliyoruz ki, meta savaşlar çağında, multimedya bilgiler basit ve ucuz bir şekilde kaydedilebilir, kopyalanabilir ve dağıtılabilir. Tüm kurumlar, fonksiyonel olarak dijital bilgi akışlarına bağımlı olduğundan, cesur bireyler tarafından yapılan hassas bilgi sızıntılarına karşı savunmasızdırlar. İşte bu, Wikileaks prensibidir; gizlilikleri yıkan karşı raporlama biçiminde egemen anlatıların reddi. Yeterli finansman sağlandığı sürece, alternatif gazetecilik platformları da kolaylıkla kurulabilir. Ana akım ticari platformlara ve hükümet kontrolündeki medya akışlarına doğrudan karşı duruşlar, teknik olarak daha önceki zamanlara göre çok daha kolaydır. Kedi ve fare çekişmeleri yaygın hale gelmiştir, bunun nedeni dijital iletişim ağlarının merkezi kontrol değil, *dağıtık* bir yapıya sahip olmasıdır. Dağıtık ağların özünde, tek bir komut ve kontrol merkezi reddedilir. Birçok bağlı düğümden oluşurlar ve bu düğümler karşılıklı bağımsızlık seviyesine sahiptir. Herhangi bir nedenle bu düğümlerden herhangi biri “arıza yaparsa” ya da “devre dışı kalırsa”, (örneğin hükümet sansürcüleri tarafından), tüm ağ yine de dağıtık bir ağ olarak çalışmaya devam eder. Bu da, isyancı gazeteciler tarafından dağıtılan bilgilerin, kontrol edilen ya da çalışamaz hale getirilmiş bir düğümü kolayca atlatılabileceği anlamına gelir. Dağıtık ağlarda, aktörlerin anlatı üretme ve yayma gücü asla merkezi olarak kontrol edilemez. Radyo ve televizyon yayıncılığı çağının aksine, mevcut güç hiyerarşileri, dijital isyanlar ve medya krizleri şeklinde kesintiye uğramaya her zaman açıktır.

Dijital iletişimin bu tanıdık özellikleri, isyan gazetecilerinin ana akım medya platformlarının baskılayıcı etkilerine karşı koyarak, onların son dakika haber takıntılarını, sansürleme etkilerini ve savaşı güzelleştirme çabalarını nasıl aşabildiklerini açıklamaya yardımcı olur. Gazete, radyo ve televizyon döneminin “tek tabanca”, karşıt görüşlü, gerçeği sorgulayan William Howard Russell, Lionel James, Martha Gellhorn, George Orwell, Dorothy Drain ve Ernie Pyle gibi cesur ve sıra dışı “damarlarından mürekkep akan” kahraman gazetecilerinin yerine, bugünün isyan gazetecileri daha çok, Al Jazeera, Haaretz ve The Guardian gibi büyük medya platformlarının yardımıyla dikkatlice araştırılmış raporlar ve yerinden haberler yayınlayan daha az tanınan, deneyimli yorumculardan oluşan ağ takımlarıyla çalışmaktadır. İsyancı gazeteciler çok çeşitli bir gruptur. Aralarında David Hearst, Rami Khouri, Zeina Khodr, Gideon Levy ve Antony Loewenstein gibi deneyimli gazeteciler, tıp profesyonelleri, insan hakları gözlemcileri, kamusal entelektüeller, kendi kendine yetişmiş araştırmacılar ve yazarlar, hicivciler ve hükümetler arası ajansların ve komisyonların çalışanları bulunmaktadır. Tek başlarına çalışırlar ya da Médecins Sans Frontières, Middle East Eye, Oxfam, Wikileaks, The Lancet, +972, Amnesty International, Global Investigative Journalism Network, Antiwar.com ve Quds News Network (QNN) gibi kar amacı gütmeyen kuruluşlara mensupturlar. Çalışmalarında, son dakika haber gazeteciliğinin çökmekte olan etkilerini ortadan kaldırmak için uydu görüntüleri ve sosyal medya yayınları gibi araçları kullanırlar. Yalanları ve propagandayı sorgulayıp, kendi “gerçeklerini” savaşın güzelleştiricilerinin “gerçekleri”ne karşı koyarak, ana akım medyanın bekçileri olarak işlev görürler. Savaş konusunda, bu isyan gazetecileri “semiyotik gerillalar”dır (Eco, 1984). Shireen Abu Akleh, Ismail al-Ghoul ve diğer yüzlerce isyan gazetecisi gibi zorlu koşullarda, hayatlarını riske atarak savaş bölgelerinde faaliyet gösterirler. İyi maaşlar almazlar. Kurşunlarla, roket saldırılarıyla, kaçırılmalarla, işkenceyle ve sürekli internet kesintileriyle karşı karşıya kalırlar

ve dijital ortamda büyük etki yaratırlar. Savaşın oyunlaştırılmasını reddederek, halklara her şeyi açıkça, yerinden anlatır ve gösterirler. Şunu söyleyebiliriz ki, savaşın daha demokratik bir şekilde arabuluculuk yapılmasını sağlamak için ellerinden geleni yaparlar. Bunu daha açık, daha az eğlenceli, daha çeşitli ve korkutucu ve gerçeklere bağlı bir şekilde yaparlar.

İsyan gazeteciliği örnekleri, çoğu savaş bölgesinde bulunabilir, özellikle 2011 isyanlarından bu yana, bağımsız dergi tarzı web sitelerinin ortaya çıktığı Arap dünyasında. Bu siteler, araştırmacı ve veri gazeteciliği konusunda uzmanlaşmış, yazarlar, röportajcılar, akademisyenler, fotoğrafçılar ve grafik tasarımcılar gibi ekipler tarafından oluşturulmuştur. Örnekler arasında Mısır'daki "Mada", Tunus'taki "Inkyfada", Lübnan'daki "Daraj" ve "Raseef22", Ürdün'den hicivsel "not a news site... news is just organised gossip" (haber bir tür düzenlenmiş dedikodudur) "Alhudoon" ve Filistin Medya Meclisi'ndeki Kadın Gazeteciler Komitesi sayılabilir. Suriye'de on yıldan fazla bir süre önce patlak veren bitmemiş savaş, pusulayı tartışmalı bir şekilde sıfırladı. Savaşın hırpaladığı bu ülkede, isyancı gazetecilik, (Fox News, Deutsche Welle, CBS News veya BBC gibi ana akım platformlar değil) o ülkedeki savaşın daha geniş dünyaya bildirilme biçiminde gerçek bir fark yarattı. İhlal Belgeleme Merkezi gibi savaş suçlarını izleyen kuruluşlar ve yalnızca tıbbi ekipman ve cep telefonlarıyla donanmış gönüllülerden oluşan Beyaz Miğferler (al-Hawdh al-bayda) gibi arama ve kurtarma gruplarının cesareti sayesinde dünya, meta savaşın korkunç cehennemine dair daha iyi bir anlayışa sahip oldu. 22 milyonluk savaş öncesi nüfusun yarısından fazlasını evlerinden kaçırmaya zorlayan bitmemiş bir savaş. Yoğun nüfuslu alanlara yapılan devasa "çift vuruşlu" hava bombardımanları. Tamamen tahrip olmuş mahalleler ve kültürel alanlar. Varil bombaları. Kimyasal silah saldırıları. Kuşatılmış şehirlerde açlıktan ölüm. Ülke dışında mülteci veya vatansız sığınmacı olarak yaşayan yaklaşık 7 milyon insan. Çoğu sivil olmak üzere yarım milyon ölüm. Hükümet tarafından işletilen hapisanelerde on binlerce kişiye işkence. Metal çubuklar, plastik borular ve elektrik kablolarıyla dayak. Uçan halı işkenceleri (kurbanları katlanabilir tahtalara yüzü yukarı bakacak şekilde sıkıştırmak). Kaynar suyla haşlanmak. Kolları arkadan bağlı şekilde ters asılmak. Anestezisiz olarak stajyer doktorlar tarafından mahkumların vücut parçalarının kesilmesi. Cinsel organları kesme. Tecavüz. Mezbahada idamlar.

Savaşın Demokratikleşmesi

Bu konferansı kapatırken, bu yeni tür savaş gazeteciliğinin iki şekilde yenilikçi bir anlam taşıdığına dikkat çekmek istiyorum. En bariz şekilde, hem biçim hem de içerik açısından, *isyana gazeteciliği gazeteciliğin anlamını ve pratiğini yeniden tanımlıyor*. Gazetecilik, 19. yüzyılın başlarındaki Fransızca *journalisme* kelimesinden türetilmiştir; bu kelime, daha önce kullanılan eski Anglo-Fransızca *jurnal* ve *jurnale* kelimelerinden gelir, bu kelimeler "bir gün" veya "bir günün işi" anlamına gelir. Eski Fransızca *journal* kelimesi ise "günlük" anlamına gelir ve Geç Latince *diurnalis* kelimesine dayanır. Erken modern zamanlarda, gazetecilik, başlangıçta günlük olayların basılı medya aracılığıyla, özellikle hükümet bültenleri ve gazeteler gibi araçlarla raporlanması olarak anlaşılmaktaydı. Radyo ve televizyonun ortaya çıkması ve 20. yüzyılın başında gazetecilik okullarının ve gazetecilik eğitim programlarının kurulmasıyla birlikte, gazetecilik kelimesi semantik olarak genişledi: Gazeteciler, haber, yorum ve makale malzemelerini toplamak, düzenlemek ve dağıtmakla görevli kişilerdi. Bu işler hem basılı yayınlar hem de radyo ve televizyon aracılığıyla yapılırdı. Tamamlanmamış dijital

iletişim devrimi sayesinde, gazeteciliğin biçimi ve içeriği yeniden tanımlanıp zenginleşmektedir. Yeni tanımda gazeteciler; dijital gazeteler, radyo, yayınlanan sinema filmleri ve televizyon gibi daha geniş bir medya yelpazesi aracılığıyla, ancak aynı zamanda dergiler, kitaplar, bloglar, podcast'ler, web yayınları ve sosyal medya ile sosyal ağ siteleri üzerinden günlük ve derinlemesine hikayeler araştıran, hazırlayan ve halkla paylaşan kişilerdir.

Bu geçişin bir ürünü olarak, isyancı gazetecilik başka, daha derin bir anlam taşır. *Savaş demokratikleştirmeye* yardımcı olur. Bu alışılmadık ifadeyle şunu demek istemiyorum: Savaş ve silahlarının halklar arasında eşit bir şekilde paylaşıldığı ya da Hobbes'un her silahlı kişinin diğer tüm silahlı kişilere karşı savaş hali anlayışının tüm dünyaya uygulanması gerektiği gibi bir şey. Yani sanki demokrasi, tarihi "Çatışmaların çözümü için silahlar değil, oylar kullanılmalıdır" ilkesinin korkunç bir şekilde tersine çevrilmesini teşvik ediyormuş gibi. Bu tür bir düşünce mantıksız, saçma ve alaycı olurdu. Önceki yazılarımda, demokrasinin yalnızca özgür ve adil seçimler, yazılı anayasalar, hukuk üstünlüğü ve sivil hakları inşa etmek ve savunmaktan çok daha fazlasını içerdiğini açıklayarak, demokrasiye dair köklü bir farklı anlayışı savdum. Demokrasi, daha derinlere inen ve daha geniş etkileri olan bir süreçtir. Mevcut "gerçeklikleri" sarsar. Ruhunu ve özünü topluluklarda kök saldığında, demokrasi, "normal" ya da "doğal" ya da "gerekli" gibi görünen her türlü yukarıdan aşağıya güç formunu geçici kılar ve reddeder. Egemen anlatıları yıkar, zihinsel ufukları genişletir ve insanların kendi maceralarına atılmalarını sağlar. Demokrasi, beklenmedik başlangıçlara yer açar. Bir punk kalitesine sahiptir. Güney Afrikalı yazar Njabulo Ndebele bana bir keresinde şunu söylemişti: "Demokrasi, olanak yaratır. İnsanların düşünülebilir ve yapılabilir şeyler hakkındaki ufukları genişler ve bu yüzden heyecan verici, sinir bozucu, zor, tartışmalı, çirkin ve güzel anlarla kesilir."

Bu şekilde bakıldığında, savaşın demokratikleştirilmesi ifadesi, muhtemelen düşündüğünüzden farklı bir şey anlamına gelir: soyut bir şekilde söylersek, bu ifade, demokrasilerin "savaşın tabiatını nasıl değiştirdiğini" vurgular. Canlı demokrasiler, vatandaşlarını, savaşların patlak verdiği güç ilişkilerinin karmaşıklığına ve belirsizliğine duyarlı hâle getirir. Savaş konusunda, vatandaşları egemen "gerçeklik" versiyonlarını sorgulamaya ve "gerçekliğin" birçok yüzü olduğunu görmeye teşvik ederler. Başarı için tarihsel garantiler olmadan, demokrasiler kayıtsızlığı yıkar ve savaşın "güzelliğini" sorgularlar. Savaşın gereksizliğini ortaya koyar ve böylece vatandaşları, savaşın gelecekte engellenmesi ve yok edilmesi olasılığını düşünmeye zorlarlar.

Peki, "savaşın tabiatının değiştirilmesi" nasıl gerçekleşir? İyi işleyen demokrasiler, halkın savaşın gerekliliğini reddetmesini mümkün kılar. Çünkü bu demokrasiler, vatandaşların kendilerini organize etmelerine ve savaşa ve onun dehşetlerine karşı özgürce konuşup hareket etmelerine olanak tanıyan bir dizi kuruma dayanır. Bu kurumlar arasında parlamentolar, sivil toplum kuruluşları, isyan gazeteciliği, bağımsız yargı, insan hakları kuruluşları, savaş suçları mahkemeleri için yasal taahhütler, özgür düşünceli şairler, yazarlar ve müzisyenler yer alır. Güçlü demokrasiler, savaşın getirdiği zulüm, ölüm ve yıkım konusunda normatif bir acı ve utanç da yaşar. Basitçe söylemek gerekirse, demokrasi, şiddet içermeyen yollarla güç paylaşımını, kamu denetimini ve sınırlamayı sağlayan, farklı ahlaki değerlerle yaşayan ve ekosistemlere bağlı topluluklar arasında, güç dağılımını eşit şekilde yapmayı ve bunu kamuya açık bir şekilde izlemeyi amaçlayan bir dizi kurum ve yaşam biçimidir. Oysa

savaş, insanların ve ekosistemlerinin bedenlerine ve ruhlarına istenmeyen yükler bindirip yıkım getirerek, demokrasinin ruhuna ve özüne karşıdır. Başkalarını öldürmek, insanların eşitliği ve onların yaşadıkları dünya üzerindeki yaşam alanlarına saygı gösterme etik ilkesini ihlal eder. Ancak savaşlar ekosistemleri de yok ettiği, insan kalplerini kırdığı, insanlık onurunu zehirlediği, bedenleri sakatladığı, hayatta kalanları travmatize ettiği ve sonraki savaşların yolunu açtığı için, demokrasiler aynı şekilde savaşlara karşı daha gerçekçi ve pragmatik kamu karşıtlıklarını teşvik eder. Savaş daha vahşi hale geldikçe, demokrasiler, vatandaşların “çok az savaşın mücadeleye değer olduğu” hissini uyandırır ve onlara şunu görmelerini teşvik eder: “Savaşın kötülükleri, *neredeysse* her zaman savaş patlak verdiği anda heyecanlanmış halklar için görüldüğünden çok daha büyüktür” (Russell, 1943). İşte bu nedenle, nihayetinde, demokrasinin adına savaş başlatan sözde demokrasiler, politikacılar, hükümetler, ana akım gazeteciler ve silah üreticilerinin yalanları, mazeretleri, çift standartları, ekolojik riskleri ve ahlaki çürümüşlükleri hakkında halkın yüksek sesle dile getirdiği şikayetlerle beslenen bir vatandaş direnişine yol açar.

İsyancı savaş gazeteciliği, bu yavaş tempolu demokratikleşme trendinin ön saflarında yer alır. Gerçek şu ki, isyan gazetecileri tüm zekâları ve cesaretlerine rağmen, öldürmeyi durduramaz ya da meta savaşlarının barışçıl ve adil bir şekilde sona ermesini sağlayamaz. Ancak, onların etkisizliği hakkındaki bu itiraz benim anlatmak istediğimi kaçırıyor: Yıkıcı meta savaşlarını durdurmadaki bariz başarısızlığına rağmen, isyan gazeteciliği farklı bir şey yapıyor. Meta savaşlarının güzelleştirilmesini sorgulamanın ötesinde, isyancı gazetecilik, savaşın sonlanması için *politik umutları canlı tutuyor ve besliyor*.

Bu gözlem, naifçe ütopyik gibi görünebilir, ancak bir an için isyancı gazeteciliğinin, savaşın insanlık meselelerinin silinmesi gereken bir özelliği olarak görüldüğü eski düşünme ve yaşama biçimlerini, eşi benzeri görülmemiş bir aciliyet duygusu ve benzersiz multimedya araçlarıyla yeniden canlandırma olasılığını göz önünde bulundurun. Michael Howard’ın *The Invention of Peace* (2000) adlı eserinde belirttiği gibi, geçmişte toplumlar genellikle savaşı doğal kabul etmiş ve savaşın periyodik olarak gerekli olduğuna dair beklentileri yönetim düzenlerine entegre etmiştir. İnsanlığın kanatları, savaşın tüyleriyle donanmıştı. Tanrı sıkça çağırırdı, örneğin “kılıcınla yaşayacaksın” (Yaradılış 27.40) ve “Dinle, ey İsrail... kalbiniz sızlamasın, korkmayın, titremeyin, onlardan korkmayın; çünkü *Tanrı*, sizinle birlikte gidiyor, düşmanlarınıza karşı sizin için savaşacak, sizi kurtaracak” (Tesniye 20.3). Sun Tzu (MÖ 490 civarı) savaş sanatlarıyla ilgili anlatısını dünyevi benzetmelerle süslemiş, orduların hızlı hareketini rüzgarla ve sıkışıklığını ormanla karşılaştırmıştır. “Yağmalama ve talan etmede ateş gibi ol, hareketsizlikte dağ gibi ol. Planlarınız gece kadar karanlık ve geçilemez olsun, ve hareket ettiğinizde yıldırım gibi düşün.” Veya savaş, Niccolò Machiavelli’nin *Prens (The Prince)* (2019 [1532]) adlı eserinde olduğu gibi, dünyevi hükümetin işlevsel bir gerekliliği olarak görülürdü. Orada “tüm devletlerin başlıca temelleri, yeni, eski ya da karışık olsun, iyi yasalar ve iyi silahlardır” (xii) denir ve bir prensin “başka bir amacı veya düşüncesi olmamalıdır, başka bir şey üzerine çalışmamalıdır, sadece savaş ve onun organizasyonu ve disiplini üzerine çalışmalıdır, çünkü bu, komutan olan biri için gerekli olan tek sanattır” (xiv) denir. Bu ve diğer nedenlerle, başkalarına karşı gruplar halinde mücadele etmek, acı çekmek sonuna kadar kaçınılmaz bir şey olarak görülüyordu. Tanrılar tarafından kutsanmış, güneşin doğuşları ve batışları, yaz ve kış, doğum ve ölüm kadar doğal ve arzu edilen

ya da talihsiz bir gereklilik olarak kabul ediliyordu. Savaşın kaçınılmaz gerekliliği, “felakete atılmak değil, anlaşmazlıkları çözenin uygun bir yolu olarak görülmesi, mümkün olduğunca az tutkuyla ve sadece bir rakip diğerine teslim olana kadar savaşılması gereken bir şey” olarak kabul edildiğinde bile varsayılıyordu (Bibó, 2015, s. 36).

Daha sonra 18. yüzyılda özellikle savaşların yıkıma uğrattığı Avrupa'nın kalbinde, ilk kez savaşın gerekliliği konusunda derin şüpheler uyandı ve barış yapma sanatlarına yönelik ciddi bir ilgi doğdu. Jean-Jacques Rousseau'nun savaş ve barış üzerine Savaş Durumu (The State of War) (1750'lerin başı) ve Avrupa Federasyonu Yoluyla Kalıcı Barış (A Lasting Peace through the Federation of Europe) (1756) gibi yazıları, savaşın insanlık durumu için “kaçınılmaz bir felaket” (Voltaire, 1962) olarak görülmesine dair uzun süredir süregelen şüphelerin başlangıcını işaret eder. Akademik çevrelerde ve daha sonra diplomatlar, sınır ötesi kurum kurucuları ve vatandaşların barış hareketleri arasında savaş, bunun yerine, kaçınılabilir bir felaket, kanla şişmiş bir canavar, vatandaş direnişi, “aydınlanmış” hükümet ve toplumsal ve siyasi yeniden yapılanma ile dünyadan kovulabilecek bir kötülük olarak görülmeye başlandı.

Yeni isyan gazeteciliği, bu endişeleri kucaklıyor. Savaşın zulümlerini dürüstçe açığa çıkarıyor. Hipersesaltı füzeler ve vakum bombaları gibi “nükleer” ve “konvansiyonel” silahlar arasındaki mesafenin daralmasının, potansiyel olarak yıkıcı ve ekosistemleri tahrip edici sonuçlarına karşı uyarıyor. Bugün savaşın gerçek kaybedenlerinin ordular ya da devletler değil; çocuklar, anneler, engelliler ve yaşlılar gibi siviller olduğunu hatırlatıyor. Savaşın dehşetini saf ve öz yansımali bir şekilde raporlayarak, isyan gazeteciliği savaşın “doğal tabiatını” bozuyor. Yalnızca yalanları yıkmak, kibirle alay etmek, sessizliği bozmak, savaşın korkunç şiddetinin kamusal görünürlüğünü artırmak ve tam zafer adına savaşın tırmanmasının tüm yok oluşu riske atacağına dair uyarılar yapmakla kalmıyor. Savaşın güzelleştirilmesine son vererek bundan çok daha fazlasını yapıyor. Yeni başlangıçlar vadeden bir rüya kuşu gibidir. Bizi kendi gölgelerimizi aşmaya, savaşın tüm dehşetiyle yalnızca koşullu olmadığını, aynı zamanda ortadan kaldırılabılır olduğunu görmeye davet ediyor. Başka bir deyişle: Meta savaşlarının korkunç gerçeklerini tanımlama konusunda yaptığı meta taahhülle, isyan gazeteciliği vatandaşlara, meta savaşlarını yaşamama hakkına sahip olduklarını öğretiyor. Aynı zamanda insanların, savaşın güzelleştiricilerinin elini zorlayacak güce sahip olduklarını, ana akım gazetecilerden, ölümün ticaretini yapan şirketlerden ve savaşları finanse etmek ve yürütmek konusunda kararlı politikacıardan hesap sormalarını, savaşın tüm çirkinliğiyle giderek daha fazla absürd hale geldiğini görmelerini sağlamak gerektiğini öğretiyor. Giderek artan sayıda vakada savaşın basitçe gereksiz olduğunu, hatta gezegenimizin geleceği için her türlü meta savaşın yasaklanması gereken bir zamanın yaklaştığını kabul etmelerini de sağlıyor.

Kaynakça

- Angell, N. (1925). *Human nature and the peace problem*. G. Allen & Unwin.
- Benjamin, W. (1936). The work of art in the age of mechanical reproduction. H. Zohn (Çev.), *Illuminations* içinde (ss. 217–251). Schocken Books.
- Bibó, I. (2015). *The art of peacemaking: Political essays*. University of Chicago Press.

- Brouk. (2024, Haziran). *The intensifying rohingya genocide*. https://www.brouk.org.uk/wp-content/uploads/2024/06/BROUK_ICJ_The-Intensifying-Rohingya-Genocide_FULL-Report.pdf
- Cohen, S. (2001). *States of Denial: Knowing about atrocities and suffering*. Polity.
- Eco, U. (1984). Towards a semiological guerrilla warfare. *Travels in hyperreality* içinde (ss. 55-71). Harcourt Brace Jovanovich.
- Ferguson, N. (2023, 1 Mayıs). *Cold war II: Niall Ferguson on the emerging conflict with China*. Hoover Institution. <https://www.hoover.org/research/cold-war-ii-niall-ferguson-emerging-conflict-china>
- Hage, G. (2024). “Zone of Interest” as an ethnography of indifference. *Journal of Genocide Research*, 1–7. <https://doi.org/10.1080/14623.528.2024.2350147>
- Hasan, M. (2024, 11 Ağustos). *My sunday request: Please watch and share our new zeteo documentary*. Zeteo. https://zeteo.com/p/my-sunday-request-please-watch-and?utm_source=podcast-email&publication_id=2325511&post_id=147585916&utm_campaign=email-play-on-substack&utm_content=watch_now_gif&r=2mzvn&triedRedirect=true&utm_medium=email
- Hobbes, T. (1651). *Leviathan, or, the matter, form, and power of a common-wealth ecclesiastical and civil*. Printed for Andrew Crooke.
- Howard, M. (2000). *The invention of peace: Reflections on war and international order*. Yale University Press.
- Jaynes, J. (1976). *The origin of consciousness in the breakdown of the bicameral mind*. Houghton Mifflin.
- Lex Fridman (2023, 9 Kasım). *Elon Musk: War, AI, aliens, politics, physics, video games, and humanity* [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=JN3KPFbWCy8>
- Lovink, G. (2024, 8 Ocak). *Copium compendium*. Eurozine. <https://www.eurozine.com/copium-compendium/>
- Machiavelli, N. (2019). *Machiavelli: Prens* (Q. Skinner ve R. Price, Ed.) (2. baskı). Cambridge University Press. (Asıl eser 1532’de yayımlandı)
- McGreal, C. (2024, 4 Şubat). *CNN staff say network’s pro-Israel slant amounts to ‘journalistic malpractice’*. The Guardian. <https://www.theguardian.com/media/2024/feb/04/cnn-staff-pro-israel-bias>
- McLuhan, M. (1968). *War and peace in the global village*. Bantam Books.
- Mead, M. (2019). “War is only an invention—Not a biological necessity”. R. J. González, H. Gusterson & G. Houtman (Ed.), *Militarization: A reader* içinde (ss. 336-339). Duke University Press. <https://doi.org/10.1515/978.147.8007135-071>
- Morgenthau, H. J. (2006). *Politics among nations: The struggle for power and peace* (7. baskı). McGraw-Hill.
- Morozov, E. (2012). *The net delusion: The dark side of internet freedom*. Public Affairs.
- Niggemeier, S. (2023, 20 Aralık). *Aus Solidarität mit Israel verzichtet „Bild“ darauf, über palästinensische Opfer in Gaza zu berichten*. Übermeiden. <https://uebermedien.de/90840/aus-solidaritaet-mit-israel-verzichtet-bild-darauf-ueber-palaestinisische-opfer-in-gaza-zu-berichten/>
- Orwell, G. (1946). Second thoughts on James Burnham. S. Orwell & I. Angus (Ed.), *The collected essays, journalism and letters of George Orwell: Volume 4* içinde (ss. 150–158). Harcourt Brace Jovanovich.
- Radio Free Europe/Radio Liberty. (2024, 3 Mayıs). *We interviewed Ukraine’s new AI-generated spokesperson* [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=0eMmwidZ4ts>
- RFI. (2024, 7 Mart). *Gaza war vanishing from French news channels amid fears of media bias*. <https://www.rfi.fr/en/france/20240307-gaza-war-vanishing-from-french-news-channels-amid-fears-of-media-bias>
- Rousseau, J. J. (1917). *A lasting peace through the federation of Europe and the state of war* (C. E. Vaughan, Çev.). Constable and Co. (Asıl eser 1756’da yayımlandı)

- Rousseau, J. J. (2008). Fragments of an essay on the state of war (C. E. Vaughan, Çev.). https://www.files.ethz.ch/isn/125478/5015_Rousseau_The_State_of_War.pdf (Asıl eser erken 1750'lerde yayımlandı)
- Russell, B. (1943). The future of pacifism. *The American Scholar*, 13(1), 7–13. <http://www.jstor.org/stable/41204635>
- SeattleThen. (2014, 3 Ocak). *Operation restore hope beach landing, Mogadishu Somalia* [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=Xj9Fn3qG-Cw>
- SIPRI. (2024, 22 Nisan). *Global military spending surges amid war, rising tensions and insecurity*. <https://www.sipri.org/media/press-release/2024/global-military-spending-surges-amid-war-rising-tensions-and-insecurity>
- Taylor, A. J. P. (1969). *War by time-table*. MacDonald & Co.
- The White House. (2024, 24 Temmuz). *Remarks by President Biden in statement to the American people*. https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2024/07/24/remarks-by-president-biden-in-statement-to-the-american-people/?utm_source=link
- Voltaire. (1962). *Philosophical dictionary* (1764). Basic Books.
- Wijnberg, R. (2018, 12 Eylül). *The problem with real news — and what we can do about it*. Medium. <https://medium.com/de-correspondent/the-problem-with-real-news-and-what-we-can-do-about-it-f29aca95c2ea>